ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 25 (2385)
28 сакавіка 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВОСЬМЫ РАЗ

Грамадскасць краіны восьмы раз адзначыла Міжнародны дзень тэатра. У рэспубліканскім Доме мастацтваў адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны гэтай даце. Уступным словам яго адкрыла народная артыстка БССР Ганна Абуховіч.

У вялікім і разнастайным канцэрце прынялі ўдзел артысты Беларускага тэатра оперы і балета Ірына Савельева і Валерый Міронаў. Былі паказаны сцэны са спектакляў «Канстанцін Заслонаў» і «Людзі на балоце» ў выкананні артыстаў тэатра імя Янкі Купалы Мікалая Яроменкі, Паўла Кармуніна, Марыі Захарэвіч і Генадзя Гарбуна.

27 сакавіка ўсе тэатры рэспублікі паказалі свае лепшыя спектаклі.

КІНААМАТАРЫ ВУЧАЦЦА

Магілёўскі абласны Дом народнай творчасці правёў трохдзённы семінар кіраўнікоў аматарскіх кінастудый вобласці.

У рабоце семінара прынялі ўдзел болей як пяцьдзесят кіраўнікоў аматарскіх кінастудый. Яны праслухалі цыкл лекцый па асновах рэжысуры, аператарскім майстэрстве, тэхніцы гуказапісу, кінамантажу, лабараторнай апрацоўкі кінаплёнкі.

Пад кіраўніцтвам лаўрэата Усесаюзнага фестывалю аматарскіх фільмаў, кіраўніка самадзейнай кінастудыі «Прамень» А. Рагоўскага ўдзельнікі семінара выканалі шэраг практычных работ.

На здымку вы бачыце групу ўдзельнікаў семінара на практычных занятках па асваенні прыёмаў кіназдымкі. Фота А. ГОЛЬША.

ТВОРЧЫЯ СУСТРЭЧЫ РАВЕСНІКАЎ У МАСКВЕ

З V УСЕСАЮЗНАЙ НАРАДЫ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

У Маскве, як і ў Мінску, у гэтыя дні шчодра свеціць яркае веснавое сонца. Ва ўсіх, хто з розных куткоў нашай неабсяжнай Радзімы прыехаў на V Усесаюзную нараду маладых пісьменнікаў, якую праводзяць Цэнтральны Камітэт ВЛКСМ і Саюз пісьменнікаў СССР, — сонечны веснавы настрой, прага сустрэч, знаёмстваў і плённых творчых размоў са сваімі літаратурнымі равеснікамі.

Дэлегацыя маладых літаратараў Беларусі, якую ўзначальваць сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі Генадзь Ацціпаў і сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Мележ, прыехала ў Маскву 24 сакавіка. Наша газета ўжо расказвала пра тых, хто прадстаўляе на V Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў маладыя літаратурныя сілы рэспублікі. Варта адзначыць, што атрад беларускай літаратурнай моладзі на гэтай нарадзе даволі прадстаўнічы. Сем чалавек з пасланцоў Беларусі маюць ужо па адной ці па некалькі ўласных кніжак. Сярод удзельнікаў нарады—50 членаў Саюза пісьменнікаў СССР, з іх 6—у складзе нашай дэлегацыі.

Усе мы ўсведамляем свой удзел у нарадзе як высокі гонар і вельмі адказнасць і старэмся з годнасцю прадставіць у Маскве маладую беларускую літаратуру.

Яшчэ да пачатку нарады пачаліся сустрэчы і знаёмствы. Нашы пасланцы ўжо мелі цікавыя размовы з сябрамі з Расійскай Федэрацыі, з Украіны, Літвы, Грузіі і іншых саюзных рэспублік—раіліся, спрачаліся, расказвалі аб літаратурным жыцці ў нашай рэспубліцы, распытвалі сяброў аб іх творчых справах і планах.

З цікавасцю агледалі мы выстаўку твораў удзельнікаў чатырох папярэдніх усесаюзных нарад маладых пісьменнікаў, якая наладжана ў вестыбюлі гасцініцы «Юность». Дарэчы, гэтая маскоўская гасцініца ў гэтыя дні цалкам апраўдвае сваю назву: у ёй жывуць маладыя пасланцы літаратур народаў СССР.

Урачыстае адкрыццё V Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў адбылося таксама тут, у канферэнц-зале гасцініцы «Юность», раніцой 25 сакавіка.

У прэзідыуме нарады — буйнейшыя савецкія пісьменнікі, сакратары праўлення Саюза пісьменнікаў СССР і РСФСР К. Федзін, М. Ціханаў, Г. Маркаў, В. Кажаўнікаў, К. Варанкоў, С. Міхалкоў, А. Кешокаў, А. Суркоў, Ф. Гурдаў, Б. Палявой, Л. Тацьянічава, А. Салынскі, першы сакратар ЦК ВЛКСМ Я. Цяжэльнікаў. У рабоце нарады прымаюць таксама ўдзел загадчык аддзела культуры ЦК КПСС В. Шаура, намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПСС Ю. Мяленцьеў, сакратар МГК КПСС А. Шапашнікава, Маршал Савецкага Саюза І. Конеў, старшыня ЦК ДТСААФ, генерал армії А. Гетман, намеснік начальніка Галоўнага палітычнага ўпраўлення Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, генерал-палкоўнік М. Калашнік, адказныя работнікі ЦК КПСС, ЦК ВЛКСМ, праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, прадстаўнікі цэнтральных газет, часопісаў, выдавецтваў.

Усесаюзны форум маладых літаратараў адкрыў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР В. Кажэўнікаў. Адзначыўшы, што нарада маладых пісьменнікаў адкрываецца ў знамянальны час, калі ўся краіна рыхтуецца да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна і што гэта прадвызначае мэты, характар і змест усесаюзнай сустрэчы літаратурнай моладзі, В. Кажэўнікаў гаворыць:

— На ўсім шляху савецкая літаратура ўяўляла сабой рэвалюцыйнае адзінства ўсіх пісьменніцкіх пакаленняў. За паўстагоддзя яна стварыла бессмяротны летапіс духоўнага, маральнага, гістарычнага вопыту, гераічнай барацьбы народа. Савецкая літаратура набыла сусветнае значэнне. Вы, маладыя, павінны быць вартымі пераемнікамі і прадаўжальнікамі ўсяго лепшага, чаго дасягнула верная прынцыпам партыйнасці, народнасці літаратура сацыялістычнага рэалізму.

З хваляваннем слухалі ўсе мы, удзельнікі нарады, уступнае слова старэйшага пісьменніка краіны, выдатнага майстра савецкай літаратуры К. Федзіна. Ён шчыра, ад душы вітаў літаратурную моладзь нашай краіны, пажадаў маладым шчаслівага шляху ў вялікім, нялёгкім літаратурным жыцці.

Даклад «Савецкі пісьменнік—змагар за справу Камуністычнай партыі, справу народа» зрабіў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР М. Ціханаў. З дакладам «Ленінскі камсамол і маладая савецкая літаратура» выступіў сакратар ЦК ВЛКСМ А. Камшалаў.

Удзельнікі нарады вырашылі падарыць далёкаўсходнім героям-пагранічнікам, якія з гонарам абараняюць свяшчэнныя рубяжы нашай Радзімы ад мааісцкіх бандытаў, свае кнігі з аўтографамі. У бібліятэцы, якая ў дні нарады будзе перададзена абаронцам вострава Даманскі, будуць і кнігі маладых пісьменнікаў Беларусі.

У другой палове 25 сакавіка ўдзельнікі нарады маладых пісьменнікаў і госці ўсклалі вянкі і першыя веснавыя кветкі да Маўзалея Уладзіміра Ільіча Леніна і на магілу Невядомага салдата. Група моладзі, у тым ліку пасланцы Беларусі, пабывалі таксама ў музей-кватэры Леніна ў Крамлі.

Другі дзень работы нарады прынёс маладым пісьменнікам новыя сустрэчы і ўражанні. Перад удзельнікамі нарады выступалі намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў СССР па пытаннях працы і заработнай платы Б. Сухарэўскі, намеснік загадчыка міжнароднага аддзела ЦК КПСС У. Загладзін. Член-карэспандэнт Акадэміі навук СССР, дырэктар Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага Б. Сучкоў прачытаў даклад «Праблемы сусветнай літаратуры».

З увагай і цікавасцю слухалі маладыя літаратары выступленне старшыні Цэнтральнага штаба Усесаюзнага паходу моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа Маршала Савецкага Саюза І. Конева.

Гэта было днём. А вечарам—новыя сустрэчы, калектыўныя і асобныя знаёмствы, новыя выступленні перад масквічамі.

Беларуская дэлегацыя сустрэлася з украінскімі сябрамі. Пасля шчырай і ўзаемна цікавай творчай размовы на сустрэчы гучалі вершы на двух братніх мовах. Іх чыталі Данута Бічэль-Загнетава, Жэня Янішчыц і маладыя ўкраінскія паэты Барыс Аліінік, Віталь Ганчарэнка, Барыс Дэмкіў, Уладзімір Рудкоўскі, Аляксандр Піленаў.

Учора, 27 сакавіка, на нарадзе пачаліся заняткі ў 26 творчых семінарах. Сярод кіраўнікоў семінараў—такія вядомыя пісьменнікі, майстры братніх савецкіх літаратур, як А. Суркоў, М. Алігер, С. Залыгін, М. Слуцкіс, Ч. Айтматаў, У. Салаухін, К. Куліеў, С. Наравчатаў, Я. Вінакураў, М. Карым, Л. Касіль.

Семінарамі беларускіх маладых літаратараў кіруюць І. Мележ, Я. Хелемскі, Д. Кавалёў, Р. Кудранёў, І. Бурсаў, А. Аучарэнка, І. Мацяшоў, Д. Осін і інш.

Наперадзе — багатая і разнастайная праграма: новыя сустрэчы, знаёмствы, творчыя спрэчкі і абмеркаванні, выступленні, экскурсіі.

Варлен БЕЧЫК,
удзельнік нарады,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ДЫСКУСІІ
На парадку дня:
ПРАБЛЕМЫ АПАВЯДАННЯ

Васіль БУРАН

ВЯЛІКІЯ ПРАБЛЕМЫ МАЛОГА ЖАНРУ

Штогод у выдавецтве «Беларусь» выходзяць кнігі, на тытульных лістах якіх значыцца: «Апавяданні». Штогод дзесяткі апавяданняў друкуецца на старонках нашых часопісаў і газет.

Якія з'явы і факты жыцця падымае сённяшняе беларускае апавяданне? Як глыбока яно пранікае ў працэсы нашай рэчаіснасці? Якія яго тэматычныя далягляды?

Што ж гэта такое, сучаснае беларускае апавяданне, у жанравых адносінах? Што яго зблізкае і што адрознівае ад рамана і аповесці?

Галоўная праблема апавядання, як і любога іншага літаратурнага жанру, — праблема героя. Як жа выглядае наша апавяданне ў гэтых адносінах? Ці ёсць у ім яркія, паўнакроўныя характары? Якім паўстае з іх наш сучаснік?

Як развіваюцца выяўленча-стылявыя сродкі апавяданняў? Як узаемадзейнічаюць тут пошукі новага з традыцыямі жанру?

Урэшце, якая роля крытыкі ў развіцці апавядання? Наколькі аператыўна і глыбока асвятляе яна шляхі развіцця гэтага жанру?

Так, наспела нямала пытанняў, звязаных з сённяшнім станам беларускага апавядання, пытанняў, якія хвалююць не толькі саміх апавядальнікаў, але і ўсіх, хто зацікаўлены сучасным станам нашай «малой прозы».

Таму, пачынаючы сёння—артыкулам крытыка Васіля Бурана—абмеркаванне праблем беларускага апавядання, рэдакцыя спадзяецца, што ў ім прымуць актыўны ўдзел не толькі пісьменнікі і крытыкі, але і чытачы, і выдаўцы, і бібліятэкары.

У ЖАНРАЎ, як і ў літаратуры ўвогуле, бываюць свае «прылівы» і «адлівы». Гэта цалкам стасуецца і да жанру апавядання. Сапраўды, пасля перыяду аднаснага зацішша, характэрнага для канца 40-х — пачатку 50-х гадоў, беларускае апавяданне з сярэдзіны мінулага дзесяцігоддзя ўступіла ў паласу прыкметнага ўздыму, уздыму, які быў выкліканы дабратворнымі зрухамі ў палітычным і грамадскім жыцці краіны. Пашырыліся, перш за ўсё, тэматычныя абсягі апавядання, сфера эстэтычнага асваення рэчаіснасці. Пісьменнікі-апавядальнікі сталі больш уважлівымі да складаных з'яў і праблем жыцця, да ўнутранага свету чалавека. Узмацніўся гуманістычны пафас твораў, узрасло майстэрства апавядальнікаў.

Гэта датычыцца як творчасці тых пісьменнікаў, што пачалі пісаць яшчэ да вайны альбо адразу пасля вайны (Я. Брыль, А. Кулакоўскі, М. Лупсякоў, І. Мележ, Р. Сабаленка, Я. Скрыган, А. Чарнышэвіч, І. Шамякін і іншыя), так і творчасці маладых, па тым часе, празаікаў, што прыйшлі ў літаратуру менавіта ў гэты перыяд (В. Адамчык, В. Быкаў, У. Дамашэвіч, І. Навуменка, І. Пташнікаў, Б. Сачанка, М. Стральцоў, І. Чыгрынаў).

Знешне гэты працэс нібыта працягваецца і сёння. Кожны год часопісы і газеты публікуюць дзесяткі апавяданняў, кожны год прыносіць нам новыя імёны маладых апавядальнікаў. Сёння атрад беларускіх пісьменнікаў, якія больш ці менш актыўна выступаюць у жанры малой прозы, як ніколі вялікі. Адпаведна і прадукцыя іх (колькасна) значна большая, чым у папярэднія, нават найбольш плённыя, гады. Аднак нельга не заўважыць і таго, што ідэйна-эстэтычнае ўздзеянне нашай навелістыкі на розум і пачуцці чытачоў у апошні час знізілася, нельга не заўважыць неадпаведнасці колькаснага росту апавядальнага жанру яго мастацкай якасці.

Кажучы гэта, я не збіраюся адмаўляць усяго таго добрага, што зроблена і робіцца нашымі пісьменнікамі ў галіне жанру апавядання. Зроблена, паўтараю, нямала. Тым не менш, ёсць, мне здаецца, пільная патрэба пагаварыць пра тое, што стрымлівае рост беларускай навелістыкі, што ў ёй аджыло і не адпавядае сучасным ідэйна-эстэтычным патрабаванням, ад чаго трэба рашуча адмаўляцца. Бо калі мы сапраўды хочам дамагчыся лепшага, пазбавіцца недахопаў, дык пра гэтыя недахопы і трэба гаварыць.

АДНАК СПАЧАТКУ аб прадмеце гаворкі. Што такое апавяданне? Альбо скажам інакш: што мы разумеем пад апавяданнем?

У маім уяўленні апавяданне — твор кароткай, да жорсткасці кароткай эпічнай формы, у аснову якога пакладзена часцей за ўсё **адна важная, багатая ўнутраным зместам** падзея, з'ява, **адзін** момант душэўнага стану чалавека, часам **адно** жыццё, **адно** яркае назіранне, **адзін** паварот глыбокай, арыгінальнай думкі, у якіх **з найбольшай паўнатой — на пераломе** падзей, характараў, **у сутыкненні** супрацьлеглых сіл, поглядаў, пачуццяў, ідэй, у «змяшчэнні плоскасцей» — раскрываюцца **істотныя, дагэтуль невядомыя ці малавядомыя бакі** жыцця, рысы і заканамернасці часу, магчымасці чалавечага духу, тыпы і характары людзей, глыбіні іх псіхалогіі, рухі душы.

Успомнім Бялінскага, у часы якога аповесць і апавяданне аб'ядноўваліся адным тэрмінам «аповесць»: «Ёсць падзеі, ёсць выпадкі, якіх, так сказаць, не хапіла б на драму, не стала б на раман, але якія глыбокія, якія ў адным імгненні канцэнтруюць столькі жыцця, колькі не пражыць яго і за стагоддзі: аповесць ловіць іх і заключае ў свае цесныя рамкі. Яе форма можа змясціць у сабе ўсё, што хочаце — і лёгкі нарыс звычаяў, і з'едлівую сатырычную насмешку над чалавекам і грамадствам, і глыбокую таемнасць душы, і жорсткую гульню страсцей. Кароткая і шпаркая, лёгкая і глыбокая разам, яна пералятае з прадмета на прадмет, дробніць жыццё па кроплі і вырывае лісткі з вялікай кнігі гэтага жыцця. Злучыце гэтыя лісткі пад адной вокладкай, і якая велізарная кніга, які вялікі раман, якая найскладанейшая паэма сталася б з іх!.. Як бы хораша падыходзіў да гэтай кнігі загаловак: «Чалавек і жыццё»!..»

Зразумела, сённяшняе апавяданне ў жанравых адносінах у многім адрозніваецца ад сваіх класічных узораў. Больш шырока выкарыстоўваюцца ў ім яго аналітычныя магчымасці, паглыбляецца эпічны пачатак (не ў сэнсе больш шырокай падачы падзей у адным творы, а ў сэнсе больш глыбокага адлюстравання праз галоўнага героя шматграннасці жыцця, істотных сувязей паміж лёсам чалавека і лёсам народа). Сёння апавяданне паспяхова ўзаемадзейнічае з нарысам і аповесцю. Акрамя шырока вядомых форм апавядання — навелы і лірычнай мініяцюры,—часцей сталі сустракацца і такія формы, як фрагмент, эскіз, эцюд, эсэ.

Аднак ніводная з гэтых форм не абвяргае класічную форму апавядання. Яны толькі дапаўняюць яе. Нязменнымі застаюцца і важнейшыя жанравыя прыкметы апавядання: лаканізм, гранічная ёмістасць, найвышэйшая, у параўнанні з іншымі празаічнымі жанрамі, канцэнтрацыя зместу на «адзінку тэксту», завостранасць расказу, надзвычайная эканомія сродкаў мастацкай тыпізацыі.

Усё гэта гаворыць аб трываласці класічнай формы апавядання, дае права браць яе за аснову пры гаворцы пра сучасны стан жанру.

ДЫК ВОСЬ, калі з вышэй нагаданым вызначэннем жанру апавядання падысці да сучаснага стану беларускай навелістыкі, выявіцца, што многае з таго, што мы называем поспехам ці нават дасягненнем, паўстане зусім у іншым святле. Выявіцца, што, нягледзячы на колькасны рост публікацый, сапраўдных твораў вельмі і вельмі мала. Выявіцца, што нават у тых творах, якія мы называем лепшымі, няма маштабных герояў, няма шырокіх абагульненняў, мала мастацкіх адкрыццяў.

Давайце прыгадаем, пра што часцей за ўсё пішуць нашы навелісты. Пра вайну, пра цяжкае сіроцкае дзяцінства, што выпала на долю тых, хто выжыў і сустрэў перамогу падлеткам, пра знаёмствы і растані, наведванне родных мясцін і сяброў маленства, пра асобныя моманты сваёй біяграфіі, прытым падчас цікавыя хіба толькі самому аўтару, пра сямейныя непаладкі, а найбольш пра каханне — першае, дзесятае, «курортнае», запозненае і г. д. (Хочацца зрабіць агаворку. Вайна, вядома, не дробязная тэма, таксама як і сіроцкае, галоднае дзяцінства — вынік вайны. І калі я тут у шэрагу іншых тэм назваў тэмы вайны і сіроцкага дзяцінства, дык на гэта ёсць свае прычыны. Аднак пра іх — пазней).

Прыгадаем некаторыя апавяданні—хоць бы апавяданні мінулага года, якія яшчэ свежыя ў нашай памяці. Іх, дарэчы, як залетась і пазалетась, было нямала. Толькі «Полымя», «Маладосць» і «Беларусь» надрукавалі на сваіх старонках летась каля ста дваццаці апавяданняў. Сто дваццаць! Міжволі прыходзіць на памяць параўнанне: апавяданне — гэта тая ж кропля расы, у якой адбіваецца сонца. Як жа шматгранна і цікава павінна было б адлюстравацца наша жыццё ў гэтых ста дваццаці «кроплях»!

На жаль, толькі некаторыя з іх («Пустальга» і «Хлеб» М. Капыловіча, «Сяструха» А. Кудраўца, «Камень» Л. Арабей, «Пляшка хлебнага квасу» А. Кулакоўскага «Хто — дурань?» і «Халодная гара» А. Васілевіч, «Дзікі голуб» В. Адамчыка, «Хата пад ліпай» М. Вышынскага) можна, з пэўнымі агаворкамі, назваць удачамі леташняй беларускай навелістыкі. Затое куды болей сярод гэтай прадукцыі твораў, у якіх пануе павярхоўная апісальніцтва і ілюстрацыйнасць, сумнае «а яшчэ і так у жыцці бывае».

(Заканчэнне на 3-й стар.)

УДЗЕЛЬНІКІ САМАДЗЕЙНАСЦІ, РЫХТУЙЦЕСЯ!

КОНКУРС МУЗЫЧНА-КАНЦЭРТНЫХ КАЛЕКТЫВАЎ, ПРЫСВЕЧАНЫ 100-ГОДДЗЮ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ У. І. ЛЕНІНА.

Калегія Міністэрства культуры БССР і Прэзідыум Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў прынялі пастанову аб правядзенні ў 1969—1970 гадах рэспубліканскага конкурсу музычна-канцэртных калектываў мастацкай самадзейнасці, вакалістаў, інструменталістаў і чытальнікаў на лепшае выкананне твораў, прысвечаных У. І. Леніну, Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, нашай Радзіме. Конкурс прысвячаецца 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

Усе абласныя саветы і камітэты прафсаюзаў, органы культуры, рэспубліканскі Дом народнай творчасці і рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці Белсаўпрофа абавязваюцца гэтай пастановай забяспечыць актыўны ўдзел у конкурсе ўсіх музычна-канцэртных калектываў, вакалістаў, інструменталістаў і чытальнікаў, аказаць ім садзеянне ў паспяховай падрыхтоўцы да конкурсных паказаў.

Мэтай аб'яўленага конкурсу, як гаворыцца ў зацверджаным палажэнні, з'яўляецца далейшае павышэнне ідэйна-мастацкага ўзроўню рэпертуару, узбагачэнне яго творамі, якія адлюстроўваюць вобраз вялікага Леніна, творамі аб Радзіме, аб барацьбе і вялікіх подзвігах савецкага народа, аб поспехах у будаўніцтве камунізма. За час конкурсу павінна яшчэ больш узрасці майстэрства, палепшыцца вучэбна-выхаваўчая работа ў калектывах.

У конкурсе могуць прыняць удзел усе аматары самадзейнага мастацтва з творамі, якія не выконваліся ў мінулых аглядах і фестывалях.

У час конкурсу майстры прафесіянальнага мастацтва, творчыя саюзы павінны ўзмацніць шэфскую метадычную і творчую дапамогу калектывам і ўдзельнікам самадзейнасці, арганізаваць канцэрты для насельніцтва з твораў, прысвечаных ленінскаму юбілею.

Конкурс праводзіцца ў тры туры:

ПЕРШЫ ТУР — на прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах, навучальных і клубных установах — у кастрычніку—лістападзе 1969 года.

ДРУГІ ТУР—у раёнах і гарадах—са снежня 1969 па 15 студзеня 1970 года.

ТРЭЦІ ТУР—у абласных цэнтрах—з 15 студзеня па 1 сакавіка 1970 года.

Калі першы тур праводзіцца як агляд па ўсіх відах самадзейнага мастацтва, то другі і трэці асобна па хорах, вакальных ансамблях, салістах-вакалістах, танцавальных калектывах, аркестрах, інструментальных ансамблях, салістах-інструменталістах, чытальніках.

Для падрыхтоўкі і правядзення конкурсу на прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах, установах, клубах, дамах і палацах культуры ствараюцца агледавыя камісіі, а ў раёнах, гарадах і абласцях—аргкамітэты з прадстаўнікоў савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх і іншых грамадскіх арганізацый, устаноў культуры.

Абласныя аргкамітэты прадстаўляюць у рэспубліканскі аргкамітэт матэрыялы на калектывы і асобных выканаўцаў, якія перамаглі ў трэцім туры. На падставе гэтых матэрыялаў рэспубліканскі аргкамітэт прымае рашэнне аб заахвочванні пераможцаў. Лепшыя з лепшых атрымаюць званні лаўрэатаў конкурсу і будуць з'яўляцца кандыдатамі на права ўдзелу ў заключным канцэрце, які адбудзецца ў Мінску ў красавіку 1970 года.

Для кіраўніцтва конкурсам і арганізацыі канцэрта пераможцаў у г. Мінску створаны рэспубліканскі аргкамітэт. Старшынёй аргкамітэта зацверджаны намеснік міністра культуры БССР Р. Мачулін.

СУСТРЭЧЫ Ў ДОМЕ МАСТАЦТВАЎ

Амаль кожны дзень у глядзельнай зале рэспубліканскага Дома мастацтваў у Мінску праходзяць творчыя сустрэчы, заняткі ўніверсітэта культуры, семінарскія заняткі.

Днямі тут адбылася сустрэча работнікаў апарата ЦК КПБ з артыстамі Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага вялікага тэатра оперы і балета БССР. Пра творчыя планы калектыву, пра падрыхтоўку да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна гаварыў дырэктар тэатра Ф. Жагалаў. Потым быў канцэрт, у якім прынялі ўдзел артысты тэатра І. Савельева, Л. Златава, В. Багатырская, В. Міронаў, М. Галкоўскі, І. Атлыгіна, В. Ганчарэнка, М. Пушкароў, А. Лебедзева.

Кінематаграфісты і акцёры беларускай сталіцы сустрэліся з народным артыстам СССР кінарэжысёрам Рыгорам Рашалем. Творчасць Рашаля цесна звязана з беларускім кінамастацтвам: у 1928 годзе на студыі «Белдзяржкіно» ён паставіў мастацкі фільм «Яго ясновяльможнасць». Р. Рашаль гаварыў аб сучасных праблемах тэатра і кіно, прыгадваў першыя крокі беларускага кінамастацтва, сустрэчы з вядомымі дзеячамі культуры.

Апошнія заняткі тэатральнага і музычнага факультэтаў універсітэта культуры вялі кампазітары Я. Цікоцкі, Ю. Семяняка, І. Лучанок і мастацтвазнаўцы А. Ракава, Л. Аўэрбах, У. Няфёд.

Цікавай была сустрэча акцёраў беларускіх тэатраў з аўтазаводцамі і работнікамі дзяржаўнай аўтаінспекцыі.

І. РЭЗНІК.

КАНФЕРЭНЦЫЯ ВЫКЛАДЧЫКАЎ МУЗЫКІ

Каля чатырохсот педагогаў з усіх 15 дзіцячых музычных школ Мінска прынялі ўдзел у рабоце трохдзённай метадычнай канферэнцыі, якая была арганізавана ўпраўленнем культуры гарвыканкома.

На пленарным пасяджэнні яны праслухалі даклады: «Ідэйна-мастацкае выхаванне вучняў» і «Роля аналізу ў рабоце над музычнымі творамі», з якімі выступілі дацэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі І. Букрэеў і У. Кокушкін. Затым адбыліся заняткі па секцыях: фартэпіяна, баяна, духавых, струнных смычковых і народных інструментаў.

25 сакавіка для ўдзельнікаў канферэнцыі быў арганізаваны «Дзень адчыненых дзвярэй». Яны прысутнічалі на занятках студэнтаў Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі, дзе на практыцы пазнаёміліся з методыкай выкладання сваіх вопытных калег.

26 сакавіка перад удзельнікамі канферэнцыі выступілі з канцэртамі заслужаныя артысты БССР Леў Гарэлік і Тамара Міянсарава.

Канферэнцыя з'явілася своеасаблівай, вельмі карыснай вучобай выкладчыкаў дзіцячых музычных школ сталіцы рэспублікі, у якіх зараз выхоўваецца звыш чатырох тысяч дзяўчынак і хлопчыкаў.

А. ХУДАВЕЦ.

Сяргей СЕЛІХАНАЎ,
народны мастак БССР

ГІСТОРЫЯ НЕ ДАРУЕ!

ПРА ГЭТА балюча пісаць. Нашу зямлю зноў абудзіла рэха гарматных стрэлаў, пралілася кроў маладых цудоўных хлопцаў, якім яшчэ б жыць і жыць у шчаслівай долі...

Балюча і горка, бо зроблена гэта рукамі тых, каго яшчэ нядаўна мы лічылі сваімі сябрамі, сваімі таварышамі і паплечнікамі.

Здрада заўсёды выклікае пачуцці пагарды і гневу. Гэтымі пачуццямі сёння поўны сэрцы ўсіх савецкіх людзей. Але мы не ставім побач шматмільённы працавіты кітайскі народ і кучку мааістаў, якая здрадзіла ідэалам пралетарскага інтэрнацыяналізму, справе камунізма. Мы ведаем, што мільёны і мільёны кітайцаў не пайшлі за «вялікім кормчым», яны па-ранейшаму глядзяць на савецкіх людзей як на сваіх братоў, якія ў жніўні 1945 года дапамаглі ім вызваліць краіну ад японскіх імперыялістаў, бескарысліва дапамагалі будаваць новае жыццё.

Аб сапраўдных пачуццях простых кітайцаў я ведаю не па кнігах і расказах. У 1956 годзе я пражыў у Кітаі больш трох месяцаў. Гэта была творчая камандзіроўка, у час якой мне ўдалося стварыць больш трыццаці скульптурных работ.

І дзе б я ні быў — а праехаў я ўсю краіну ад станцыі Манчжурыя да вострава Хайнань, — усюды сустракаў добразычлівыя ўсмешкі, адчуваў моцныя поціскі рук. Слова «савецкі» было своеасаблівым паролем на самую шчырую павагу.

Мы, савецкія людзі, што прыехалі ў Кітай, глыбока радаваліся пераўтварэнням, якія тут адбываліся. У Шанхаі я пабываў у вядомым сваімі рэвалюцыйнымі традыцыямі пралетарскім раёне Чапэй. Некалі тут панавалі жабрацтва і голад. Пасля ж устанаўлення народнай улады на месцы былых трушчоб праляглі шырокія прыгожыя вуліцы. Нас радаваў энтузіязм простых людзей, заўзятасць, з якой яны працавалі. Памятаю, у Нанкіне я разгаварыўся з адным кулі, які расказаў, што яго праца вельмі цяжкая, але ён верыць, што з цэглы, якую ён пераносіць на сваіх плячах, будуць пабудаваны дамы, у якіх пашчасціць жыць калі не яму, дык яго дзецям.

Наўрад ці збыліся мары гэтага простага рабочага. Авантурыстычная мааісцкая палітыка «вялікіх скачкоў» прывяла краіну на грань эканамічнай катастрофы. Адчуваючы, што народ не даруе гэтага, Мао і яго памагатыя сталі на шлях тэрору, на шлях знішчэння сумленных камуністаў, разгону органаў народнай улады, на шлях правакацый супраць Краіны Саветаў, радзімы вялікага Леніна.

Мы, савецкія людзі, з вялікай трывогай успрымалі весткі, што даходзілі ў апошнія гады з Кітая. Балюча было чытаць, як разбэшчаныя банды хунвэйбінаў і цзаофаней, выконваючы злую волю «вялікага кормчага», учыняюць расправу над сумленнымі камуністамі, глумяцца са старажытнай кітайскай культуры.

Сярод скульптурных партрэтаў, што мне ўдалося стварыць у Кітаі, асабліва дарагім для мяне быў партрэт славутага кітайскага мастака, лаўрэата міжнароднай Ленінскай прэміі за ўмацаванне міру паміж народамі Цы Бай-шы, які памёр у 1958 годзе. Цяжка перадаць боль, які ахапіў мяне, калі ў газетах я прачытаў, што малойчыкі Мао разбурылі магілу Цы Бай-шы, знішчылі карціны вялікага мастака. Самыя страшныя здзекі, зняважу, фізічную расправу давялося зведаць многім пісьменнікам, мастакам, кампазітарам, артыстам, музыкантам.

У Кітаі, а потым у Маскве я сустракаўся з выдатным сучасным кітайскім мастаком Цзян Чжао-хэ, аўтарам вядомай манументальнай карціны «Бежанцы», якая расказвае пра бядоты кітайскага народа ў пару японскай акупацыі.

Тры гады назад да нас дайшла вестка, што хунвэйбіны вывалаклі Цзян Чжао-хэ з інстытута і прымусілі падмятаць двор.

Цяжкі лёс напаткаў гарачых прыхільнікаў кітайска-савецкай дружбы: выдатнай кінаартысткі Бай Ян, артыстку Шаосінскай оперы Юан Се-фын (яна, дарэчы, была на гастролях у Мінску), рэжысёра Цзао Тана і многіх іншых.

І ўсё гэта робіцца пад знакам «пралетарскай культурнай рэвалюцыі», «барацьбы з імперыялістамі», «у імя камунізма». Якое кашчунства, які здзек з дарагіх нам паняццяў! Усім сумленным людзям на зямлі сёння ясна, што кліка Мао Цзэ-дуна даўно здрадзіла марксізму-ленінізму, і, праводзячы гнюсную антысавецкую лінію, па сутнасці, стала саюзнікам сусветнага імперыялізму.

Пекінскія раскольнікі вытраўляюць са свядомасці кітайскага народа даўнія сімпатыі і любоў да краіны перамогшага сацыялізма. Імкнучыся падмануць свой народ, адцягнуць яго ўвагу ад унутраных падзей, кліка Мао справакавала ўзброены напад на савецкую зямлю.

Тое, што адбылося на рацэ Усуры, выразна паказала сапраўдны твар мааістаў, якія крывадушна называюць сябе «самымі рэвалюцыйнымі рэвалюцыянерамі».

Так, вельмі балюча, што Мао і яго памагатым удалося абдурыць, збіць з панталыку некаторую частку кітайскай моладзі. Мы бачылі гэтых хунвэйбінаў на кадрах хранікальнай кіналенты, знятай да ўзброенай правакацыі на Усуры. Перакошаныя нянавісцю твары, разяўленыя раты, віск, выкрыкі, цытат «вялікага кормчага»...

Праз які час, убачыўшы, што савецкія людзі не паддаюцца на «агітацыю», малойчыкі Мао, па ўказцы Пекіна, пусцілі ў ход зброю.

Подлыя, здрадніцкія стрэлы з засады ў тых, хто ішоў да іх з добрымі намерамі. Расправа над параненымі...

Няма, відаць, слоў, якія б маглі выказаць усю нянавісць, увесь гнеў савецкіх людзей, калі яны даведаліся пра подлую правакацыю пекінскіх здраднікаў. Гісторыя не даруе гэтага.

На шматлікіх мітынгах і сходах, што праканаліся па ўсёй нашай неабсяжнай краіне, народ выказаў непахісную рашучасць да апошняй кроплі крыві абараняць кожную пядзю савецкай зямлі, свае ідэалы, сваю мірную працу. І мы, работнікі мастацтва, з гонарам далучаем свой голас да голасу нашага народа.

КІНО

МЭТА ПОШУКУ — ДАСЛЕДАВАННЕ ЖЫЦЦЯ

Ірына КОКАРАВА,
галоўны рэдактар Камітэта па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР

Працэс развіцця савецкага кінамастацтва складаны і разнастайны. Толькі мінулы год прынёс нямала новых дасягненняў, адкрыццяў, нечаканасцей. З'яўленне буйных гістарычных карцін, якія дазваляюць памножыць фонд савецкай кінакласікі; паспяховыя пошукі кінадзеячоў у жанрах найбольш відовішчных — прыгодніцкім фільме, камедыях, дэтэктывах; другая маладосць некаторых старэйшых кінамайстроў, якія зноў здзівілі гледача вастрынёй свайго зроку і разуменнем сучаснага стылю. І нарэшце, новыя імёны, якія заявілі аб сабе ўпэўнена, таленавіта, арыгінальна. На гэтай з'яве варта спыніцца больш падрабязна, бо цікавы не так па сабе факт многіх удалых дэбютаў у кінамастацтве, як іх характар, якасць, кірунак.

Маладыя дэбютанты савецкага кіно вельмі розныя па сваіх эстэтычных пазіцыях, у сваёй цязе да пэўнай вобразнай мовы. Але ёсць і агульнае ў вытоках іх творчасці — выяўляецца гэта ў імкненні мастака да разумення праўды, да даследавання жыцця. І ў гэтым сэнсе творчасць маладых у многім стымулюе развіццё і ўзбагачэнне ў кінамастацтве рэалістычнага кірунку, які мае даўнія традыцыі і глыбокія народныя карэнні.

У творчым пошуку маладых усё больш мацнее і яшчэ адна, уласцівая рэалістычнаму мастацтву, тэндэнцыя. Больш маштабным робіцца на экране вобраз героя, больш відавочнымі становяцца рысы характару нашага сучасніка. На змену захапленню замалёўкамі побыту, выпадковых персанажаў прыходзіць удумлівы аналіз чалавека і яго дзейнасці ў маштабах грамадства, у патрабаваннях часу.

І ўжо не патрабуе асобых аргументаў той факт, што зараз, як ніколі, час акцёра на экране.

Жывы водгук гледача і гарачыя спрэчкі выклікала карціна «Ступень рызыкі» (кінастудыя «Ленфільм»). Хто ж сапраўдны яе аўтар, каму абавязаны гэты твор поспехам? Ці маладому пастаноўшчыку Ілью Авербаху, які прайшоў добрую школу рэжысуры ў Рыгора Козінцава, ці аповесці прафесара Мікалая Амосава, якая дала жыццё фільму, ці Барысу Ліванаву, масцітаму артысту тэатра і кіно, які не ведае творчых паражэнняў? Зразумела, усім ім. Аднак, бадай, больш за ўсё — тэндэнцыі, якая звязала гэтых мастакоў у адно, — іх агульнаму погляду на чалавека і жыццё, спосабу іх пазнання і мастацкага тлумачэння.

Экранных падзей у фільме «Ступень рызыкі» нямнога: узята нават не частка біяграфіі хірурга, а асобныя сцэны яго прывычнай прафесіянальнай дзейнасці, радасці ўрачэбных перамог і пакутлівыя гадзіны сумненняў: праца ў адзіночку і ўсяго калектыву медыкаў. Рэжысёра Ілью Авербаха і яго аднадумцаў цікавяць не проста самі па сабе падзеі, факты, а іх сэнс, напаўненне. Ставіцца пытанне аб змесце жыцця чалавека, яго грамадскай каштоўнасці, абавязку, гонары, прызванні. Даследаванне вядуць адразу ўсе — і герой фільма, і яго аўтары, і глядач. Так вымалёўваецца на экране сапраўдны характар савецкага чалавека — нашага сучасніка.

Натуральна, што фільмам такога роду поспех забяспечваецца творчай садружнасцю пастаноўшчыкаў і акцёраў, людзей яркага самабытнага таленту і адточанага майстэрства.

Стужкі «Першая дзяўчына» і «Джаміля» маладых рэжысёраў «Масфільма» Барыса Яшына і Ірыны Паплаўскай, фільм Кіеўскай кінастудыі імя Даўжэнкі «Анычка» — дэбют украінскага рэжысёра Барыса Іўчанкі, работа маладых кінематаграфістаў Літвы А. Дауса і А. Грыкявічуса «Пачуцці», лірычная кінааповесць «Жураўелька» маскоўскага рэжысёра Н. Маскаленкі і зробленая на Свярдлоўскай кінастудыі бурацкім рэжысёрам-выпускніком Дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі карціна «Апошні ўгон»...

Усе гэтыя творы таксама несумненна сведчаць аб жыццёва актуальных інтарэсах маладога кінематаграфічнага пакалення, яго плённых пошуках на шляхах вырашэння галоўных і вельмі цікавых эстэтычных задач. Кожны з аўтараў гэтых фільмаў разам з артыстамі-выканаўцамі даў жыццё цікавым вобразам герояў свайго часу.

На нашым экране ўзнікаюць і ўражлівыя вобразы воінаў рэвалюцыі, барацьбітоў за сацыялізм, актыўных будаўнікоў камуністычнага грамадства. З многіх карцін гэтага плана асаблівай увагі заслугоўваюць фільмы «Стрэл на перавале» кіргізскага рэжысёра Болата Шамшыева і «Гэта імгненне» малдаўскага рэжысёра Эміля Лацяну. У гэтых творах вобразы герояў набываюць найбольш буйныя грамадскія маштабы; вугал зроку мастакоў вельмі шырокі, жыццё чалавека разглядаецца ў аспекце жыцця народнага, руху гісторыі. Гэта карціны, у поўным сэнсе, сацыяльныя.

Зусім не прыватную гісторыю расказаў калісьці ў сваёй аповесці «Стрэл на перавале» казахскі пісьменнік Мухтар Ауэзаў. У гісторыі бедняка-качакрада, вымушанага пакорліва служыць баю, чытаецца драма цэлага народа. Так зразумеў і перадаў гэтую гісторыю на экране Болат Шамшыеў. Фільм заканчваецца рэалістычным сімвалам — першы стрэл героя, які забівае бая, першы бунт, першы пратэст, які адкрыў чалавеку, народу шлях у рэвалюцыю, у новае жыццё. Напружаным драматызмам сацыяльнай барацьбы і сапраўднай паэзіяй народнага жыцця напоўнена гэта новая карціна кіргізскай кінематаграфіі, якая трывала развіваецца на рэалістычнай аснове.

У фільме «Гэта імгненне» з найбольшай сілай адлюстраваліся тыя імкненні, да якіх усё больш цягнецца творчасць маладога пакалення. Ён па-сапраўднаму публіцыстычны. Эміль Лацяну з усёй страсцю і перакананасцю абараняе лепшыя ідэалы нашага часу, стварае гімн бессмяротнаму рэвалюцыйнаму духу народаў. Гэта расказ аб Іспаніі, аб вялікай антыфашысцкай вайне, аб яе героях, загінуўшых і вечна жывых. Дзеля адзінай праўды сустракае смерць на чужой зямлі лётчык-малдаванін... Фільм напоўнены жывымі народнымі вобразамі, рытмам рэвалюцыі, яе палымяным тэмпераментам.

З вельмі самабытным дэбютам, які шырока адзначаўся прэсай і гледачом, выступіў рэжысёр Сава Куліш, які раней зняў як аператар рад дакументальных карцін. Пастаўлены ім фільм «Мёртвы сезон», які захаваў манеру дакументальнай хронікі, расказвае аб раскрыцці вопытным савецкім разведчыкам сакрэтаў буйнага бактэрыялагічнага цэнтра на Захадзе. Увага рэжысёра засяроджана на раскрыцці характараў моцных, мужных, адчайна храбрых савецкіх людзей. У раскрыцці гэтай задумы рэжысёру, несумненна, дапамагалі талент і вопыт двух вядомых акцёраў тэатра і кіно — Дanatаса Баніёніса і Ралана Быкава.

Самым смелым за апошнія гады вопытам у жанры востра-прыгодніцкага фільма была, як вядома, пастаноўка Эдманда Кеасаяна «Няўлоўныя мсціўцы». На долю гэтага фільма выпаў самы вялікі і шумны поспех у гледача. Цяпер малады рэжысёр стварыў працяг гэтай стужкі — «Новыя прыгоды няўлоўных». Стужка адзначана той жа вострай сітуацыяй, жывасцю вобразаў і дзеяння, невычэрпнай рэжысёрскай выдумкай, трукамі, цудоўным кінематаграфічным рытмам...

Атрад нашых маладых савецкіх кінематаграфістаў даволі шматлікі і моцны. І ён папаўняецца і расце. Таму натуральна, што творчасць маладых, іх пошук у многім вызначае развіццё ўсёй савецкай кінематаграфіі. Ёсць усе падставы меркаваць, што ў ёй паспяхова будуць развівацца і ўзбагачацца тыя прынцыпы мастацтва сацыялістычнага рэалізму, якія далі жыццё і сілу савецкаму кінамастацтву.

(АДН).

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ЭКСЛІБРЫС — НАВЕЛА Ў ГРАФІЦЫ

Вы пераступаеце парог бібліятэкі імя У. І. Леніна, збочваеце ў калідор і раптам трапляеце ў цудоўны свет, у якім адмыслова перапляліся высокая любоў да кнігі, талент мастака, добразычлівая сяброўская ўсмешка і энтузіязм калекцыянера. Вы трапляеце на выстаўку кніжнага знака, экслібрыса. Беларускага экслібрыса...

Хаця экслібрыс, які, у яго сучасным выглядзе, з'явіўся амаль разам з кнігадрукаваннем і выконвае функцыі нейкай «ахоўнай пячаткі», сёння яго, напэўна, нікому не прыйдзе ў галаву лічыць толькі зручнай жартоўнай адзнакай, якая паможа, калі спатрэбіцца, знайсці сваю кнігу ў бібліятэцы сябра. Сёння мастацтва экслібрыса стала паўнапраўным жанрам графікі. Самыя вядомыя мастакі не грэбавалі экслібрысам — яго стваралі Васняцоў, Білібін, Бенуа, Лансерэ, Фаворскі.

Нямала папрацавалі ў гэтым жанры і беларускія мастакі А. Грубэ, Б. Малкін, Я. Ціхановіч, В. Ціхановіч, Я. Красоўскі, А. Кашкурэвіч, А. Тычына, М. Тарасікаў і іншыя.

За апошні час столькі з'явілася на свеце экслібрысаў, што яны прыцягнулі ўвагу калекцыянераў. І трэба сказаць, што калекцыі ёсць велізарныя. Лічыцца, што самая вялікая — у ёй больш за 350 тысяч экслібрысаў — у Амерыцы. У Савецкім Саюзе самыя вялікія калекцыі — па 30 тысяч экслібрысаў — у ленінградца Б. Віленбахава і масквіча С. Фарцінскага. Вялікія калекцыі кніжных знакаў — па некалькі тысяч экземпляраў — і ў беларускіх збіральнікаў — магіляўчаніна М. Веліканава і В. Палікарпава з Баранавіч.

Калекцыі экслібрысаў маюць вялікую навукова-пазнавальную і мастацкую каштоўнасць. Яны шмат чаго могуць расказаць пра чалавека, пра лёс кнігі, пра мастака, які стварыў экслібрыс.

Але вернемся да выстаўкі ў бібліятэцы імя У. І. Леніна. Выстаўка гэтая не надта вялікая, усяго каля 150 беларускіх экслібрысаў прадстаўлена на ёй. Сведчыць гэта аб тым, што жанр экслібрыса карыстаецца ў нас у Беларусі пакуль што не вельмі вялікай папулярнасцю. Мала людзей мае свой індывідуальны кніжны знак, мала мастакоў працуюць у гэтай галіне, вельмі цяжка і з паліграфічнай базай. Экслібрыс жа патрэбен не ў адным экземпляры. Вось і паўстае пытанне, дзе, у якой друкарні можна яго тыражыраваць. Чалавек, які не першы год «хварэе» гэтай справай, зразумела, ведае выйсце. А той, хто толькі пачынае? Для яго справа набыцця экслібрыса — цяжкая і шматпакутная.

Але, нягледзячы на малую экспазіцыю, выстаўка ўсё-такі цікавая. Па-першае, таму, што не так ужо часта, з прычыны камернасці гэтага жанру, даводзіцца сустрэць такую калекцыю. Па-другое, таму, што многія з прадстаўленых прац маюць значную гістарычную і мастацкую каштоўнасць.

Экслібрыс — гэта маленькая графічная навела. Уважліваму гледачу яна шмат раскажа пра час, у які створана, пра светапогляд яе аўтара, пра асабістыя рысы ўладальніка кнігі.

Вялікую цікавасць уяўляюць работы многіх удзельнікаў выстаўкі. Экслібрысы, створаныя старымі беларускімі майстрамі, такімі, як А. Грубэ, уражваюць нас майстэрствам, філіграннасцю тэхнікі, высокім кампазіцыйным умельствам. Лірызмам, багатай фантазіяй вызначаюцца і работы М. Тарасікава, які стварыў экслібрысы беларускіх паэтаў П. Броўкі, М. Танка, А. Астрэйкі, П. Глебкі. Цікавыя і работы маладых мастакоў Г. Ціхановіча, К. Ціхановіча, У. Пашчасцева. У іх творчасці адчуваецца далёкі водгук мастацтва геральдыкі. Работы гэтыя лаканічныя і ў нечым падобны на старажытныя гербы.

Але, на мой погляд, найбольш цікавы раздзел — работы Я. Ціхановіча, В. Ціхановіча, Я. Красоўскага, А. Кашкурэвіча, А. Тычыны. Гэты раздзел, дарэчы, і найбольш прадстаўнічы, што гаворыць аб той уважлівасці і цікавасці, з якой гэтыя мастакі падыходзяць да работы над экслібрысам.

Хочацца звярнуць увагу на кніжныя знакі, створаныя В. Ціхановічам. Хаця іх у яго не больш чым трыццаць, але калі ведаеш, колькі душы ўкладвае гэты мастак у кожную сваю работу, калі ведаеш, як карпатліва працуе ён над кампазіцыяй, колькі робіць варыянтаў, пакуль не знойдзе тое, што стане сапраўдным, хай маленькім, але шэдэўрам, — дык робіцца зразумелым, чаму мастак не можа пахваліцца «паказчыкам колькасці».

Што ж вызначае экслібрысы В. Ціхановіча? Напэўна, ён не робіць іх для людзей, якіх дрэнна ведае, напэўна, з усімі сваімі «заказчыкамі» ён у добрых сяброўскіх адносінах, і таму мае нейкае маральнае права падысці да экслібрыса з тонкім гумарам, можа падмеціць нейкія вельмі дакладныя рысы чалавека, для якога робіць кніжны знак, і тактоўна, з выдумкай расказаць нам пра іх. Такімі вельмі трапнымі і ўсмешлівымі здаюцца мне экслібрысы пісьменніц Веры Вярбы і Лідзіі Арабей, кампазітара Дзмітрыя Камінскага і іншых.

Высокай тэхнікай выканання, мяккім гумарам вызначаюцца і работы А. Кашкурэвіча. Яго экслібрысы найбольш удала знойдзены і ў колеры.

Вялікі раздзел выстаўкі складаюць работы аднаго са старэйшых беларускіх графікаў А. Тычыны. Праўда, некаторыя з іх можа залішне перагружаны змрочнай сімволікай; затое лепшыя — простыя і трапныя па думцы, вызначаюцца дасканалым умельствам мастака.

Калі падыходзіш да стэнда з экслібрысамі Я. Красоўскага, здзіўляешся таму шырокаму колу людзей, кнігалюбаў, для якіх працаваў мастак. Тут кніжныя знакі пісьменнікаў А. Куляшова, В. Віткі, К. Крапівы, У. Дубоўкі, П. Броўкі, П. Глебкі, мастакоў Л. Робермана, А. Гугеля, А. Тычыны, урача-псіхіятра В. Круглянскага, мастацтвазнаўцы Б. Крэпака, настаўніка В. Палікарпава. Дарэчы, няма, напэўна, ніводнага мастака, удзельніка гэтай выстаўкі, які б не зрабіў экслібрыса для баранавіцкага настаўніка В. Палікарпава — кнігалюба і знаўцы літаратуры...

І хаця выстаўка не вельмі багатая на экспанаты, але, здаецца мне, што задачу сваю яна выконвае. Задачу прапаганды беларускага экслібрыса, індывідуальнага кніжнага знака — маленькай навелы ў графіцы.

Б. ВУС.

Экслібрысы артыста і драматурга У. Галубка (мастак Я. Ціхановіч), пісьменніка Я. Брыля (мастак М. Тарасікаў), паэтэсы В. Вярбы (мастак В. Ціхановіч).

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа паказаў гледачам у новым спектаклі — рэжысёр С. Казіміроўскі паставіў камедыю Карла Гальдоні «Слуга двух гаспадароў». Дэкарацыі зроблены па эскізах мастака А. Салаўёва. Музыку напісаў кампазітар Б. Насоўскі. Усе ролі ў спектаклі выконваюць маладыя артысты тэатра.

На здымку, зробленым С. Коханам, артыст М. Цішачкін у ролі доктара Ламбардзі і артыст Г. Дубаў — у ролі Панталонэ.

У акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы адбылася прэм'ера па камедыі Ул. Канстанцінава і Б. Рацэра «Дзесяць сутак за любоў». Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр з Ленінграда Н. Ліўшыц, музыка М. Табачнікава, мастак Б. Герлаван. На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Раісы Фёдараўны народная артыстка БССР Р. Кашэльнікава, Бродава — народны артыст СССР Л. Рахленка.

Фота Ул. КРУКА.

ТЭАТР ПАЧЫНАЕЦЦА З КАСЫ

Там, дзе праспект Леніна перасякае вуліцу Валадарскага, дзе блізка Рускі тэатр імя Горкага і кінатэатр «Цэнтральны», паштамт і гасцініца — словам, на адным з самых бойкіх месц у Мінску знаходзіцца Цэнтральная тэатральная каса. Я часта бываю там, спачатку чытаю афішы на сценах, потым нахіляюся да акенца, бачу твар жанчыны, ужо знаёмы мне твар, задаю традыцыйнае пытанне — ці няма білецікa — дзякую, адыходжу...

Але аднойчы я прыйшоў зусім па іншых справах і правёў тут паўдня. За гэты час тут пабыло, напэўна, чалавек дзвесце. І, па-мойму, ніводзін не пайшоў у кепскім настроі. Не, не кожны атрымаў білет на спектакль або канцэрт, аб якім марыў: на канцэрты Вуячыча або вечар арганнай музыкі трапіць даволі складана. Але касір Леакадзія Антонаўна Лойка старалася, чым магла, дапамагчы ўсім. Няма білетаў на спектаклі тэатра «Рамэн»? Што ж, не бяда, затое ёсць на цудоўную камедыю ў Беларускім дзяржаўным тэатры імя Янкі Купалы «Я, бабуля, Іліко і Іларыён». Вы ўжо бачылі гэтую камедыю і хочаце абавязкова на «Гарачую кроў»? Што ж, зноў не адчайвайцеся. Заходзьце заўтра, будуць білеты на ранішнія спектаклі. Так Леакадзія Антонаўна размаўляе з кожным.

Сюды прыходзяць самыя розныя людзі: вось стракатая група цыганоў патрабуе білеты ў Палац спорту, абавязкова на першы рад, каб паслухаць «сваіх» Слічэнку і Валжанінавых. Вось іншаземец робіць спробу растлумачыць на пальцах, што яму патрэбен білет у цырк. Вось чалавеку з грузінскім акцэнтам неабходна трапіць на хакей. А гэты хлопец просіць парады: да яго прыехалі бацькі з вёскі, у горадзе яны першы раз. Куды б іх звадзіць? І Леакадзія Антонаўна звоніць у тэатр Янкі Купалы, каб уладкаваць старых на спектакль.

У Леакадзіі Антонаўны Лойка дзесяткі знаёмых пастаянных пакупнікоў, якіх яна ведае ўжо многа гадоў. Ды, зрэшты, амаль аб кожным, хто да яе звяртаецца, яна таксама магла б расказаць нямала. З касавага акенца можна ўбачыць не толькі рукі і твар пакупніка. Можна ўбачыць чалавека са сваімі звычкамі і густам. Яна і расказвае аб іх — аб урачах, настаўніках, студэнтах, рабочых...

Уваходзіць высокі хударлявы стары. Леакадзія Антонаўна расказвае, што гэты чалавек заходзіць сюды па панядзелках і чацвяргах і бярэ білеты на ўсе новыя пастаноўкі, канцэрты, слухае і глядзіць выступленні ўсіх гастралёраў... Уваходзіць сімпатычны юнак-студэнт. Яна расказвае, як ён упершыню прыйшоў у касу, дастаў пакамечаную рублёўку з першай стыпендыі і папрасіў білецік на любы спектакль Беларускага драматычнага тэатра. Сёння ён знаёмы з усімі спектаклямі тэатра...

У культмасавых сектарах прафкомаў многіх ВНУ і прадпрыемстваў ёсць традыцыя: на другі дзень пасля таго, як чалавеку даручылі гэту грамадскую нагрузку, ён абавязкова сустракаецца з касірам Цэнтральнай тэатральнай. Мабыць, і ў гэтым факце ёсць пацвярджэнне рэпутацыі Мінска як горада тэатральнага. Давайце падумаем, а ці не залежыць такая рэпутацыя і ад іх, звычайных касіраў?

Калі вы будзеце купляць білеты ў Цэнтральнай тэатральнай касе, паглядзіце ў вочы Леакадзіі Антонаўны, на яе рукі. Гэта рукі, якія прывыклі да працы, і вочы чалавека, якія шмат бачылі...

Стаяў ля аэрапорта драўляны стары дом, жылі ў ім пяць чалавек: бацька і чацвёра дзяцей. Маці памерла рана, і бацьку самому давялося выхоўваць малых. Вось ужо старэйшы сын у армію пайшоў. Вось ужо Лёдзі споўнілася чатырнаццаць. Хутка ўсе яны вырастуць, паляцяць з роднага дома, хто куды... Вайна грымнула нечакана. Ужо ў першыя дні акупацыі была арганізавана ў раёне аэрапорта падпольная група. Праіснавала яна нядоўга: немцы схапілі ўсіх яе членаў. Тады ж пакаралі смерцю старэйшага брата Леакадзіі. Схапілі немцы і састарэлага бацьку з дочкамі. Катавалі так, што да гэтага часу засталіся на целе рубцы...

Праз некалькі дзён сям'я была ўжо ў адной з глухіх вёсак Заслаўскага раёна. Але не магла 14-гадовая Леакадзія сядзець тут без справы. І хутка Іван Паляшчук, пазней камісар партызанскага атрада, прывёў яе ў партызанскі лагер. Бойкая і вясёлая дзяўчынка спадабалася байцам. Была яна па-даросламу дзелавітай і хацела як мага больш прыносіць карысці. Дзяжурства па кухні яна справай не лічыла: пасылай яе ў разведку! І неўзабаве сапраўды стала байцом разведгрупы атрада імя Чкалава.

Адгрымелі ў лясах выстралы партызанскай вайны. Вораг быў адкінуты з нашай зямлі. Вярнулася Леакадзія Лойка ў родны Мінск. І пачалася праца адказная і неспакойная. Райком камсамола накіраваў яе працаваць камендантам у саўгас «Зялёны Луг». Была ў той час такая дзіўная пасада, якая ўключала ў сабе самае шырокае кола абавязкаў: ад паспартыста да начальніка пажарнай аховы. Напэўна старажылы і цяпер памятаюць «чорта ў спадніцы», які, здавалася, не ведаў стомы. Многія тады проста дзівіліся: адкуль столькі энергіі ў кволай маленькай дзяўчынкі.

— Проста трэба было тады гэтым займацца. Інакш і Мінска б не адбудавалі і жыцця чалавечага не паладзілі, — гаворыць Леакадзія Антонаўна. — Вось і пасілася.

— А потым? Ну, як звычайна, замуж выйшла, скончыла курсы касіраў-рахункаводаў. Суседам па кватэры быў у нас тады дырэктар опернага тэатра. Я і папрасілася на работу. Так, з 1950 года, «у мастацтве». І ў оперным працавала, і ў Акадэміі навук, і ездзіла па заводах, па сёлах, запрашала людзей на спектаклі. Мне муж многа дапамагаў: у яго быў матацыкл. Ды і зараз ездзіць даводзіцца: не хочацца, каб білеты ў касе заставаліся...

Калі вы будзеце купляць білеты ў ЦТК, ведайце: вас сустрэне тут неспакойны, добры і чулы чалавек — Леакадзія Антонаўна Лойка.

Б. ГЕРСТАН.

СЛОВЫ ЎДЗЯЧНАСЦІ

На пачатку стагоддзя выдатны беларускі паэт і крытык Максім Багдановіч, азіраючы небагатыя яшчэ здабыткі роднай літаратуры, марыў аб той пары, калі зерне, кінутае яе першымі сейбітамі, узыдзе, узрасце, ускаласіцца буйным коласам, калі яна расквітнее, убярэцца ў сілу, калі роднае мастацкае слова панясе свой дар іншым краінам і народам.

Даўно збыліся гэтыя мары песняра. Сёння беларуская літаратура шырока сягнула ў свет, сёння творы яе лепшых майстроў чытаюць, ведаюць і шануюць у розных краінах, сёння наша мастацкае слова гучыць на розных мовах свету.

Асаблівай папулярнасцю і любоўю карыстаюцца творы беларускіх празаікаў і паэтаў у братніх рэспубліках нашай вялікай Радзімы. Кнігі Янкі Купалы і Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і Цёткі, Кузьмы Чорнага і Змітрака Бядулі, Кандрата Крапівы і Петруся Броўкі, Максіма Танка і Івана Шамякіна, Янкі Брыля і Івана Мележа, Васіля Быкава і многіх іншых пісьменнікаў чытаюць на роднай мове рускія і ўкраінцы, літоўцы і латышы, грузіны і узбекі, армяне і кіргізы, эстонцы і малдаване.

І ў тым, што яны прыйшлі да ўсесаюзнага чытача, сталі здабыткам розных народаў нашай краіны, вялікая заслуга перакладчыкаў, шчырых і адданых сяброў нашай літаратуры. Яны, паўпрэды нашага мастацкага слова, працуюць сёння ў Маскве і Ленінградзе, Кіеве і Таліне, Вільнюсе і Рызе, у Ташкенце і Тбілісі, Кішынёве і Ашхабадзе.

Як мы паведамлялі ўжо, нядаўна Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР за вялікую работу па мастацкім перакладзе і прапагандзе беларускай літаратуры ўзнагародзіў Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета рэспублікі групу пісьменнікаў-перакладчыкаў з братніх рэспублік. Сярод узнагароджаных — Марыя Камісарава, Мікалай Браун і Павел Кабзарэўскі (Ленінград), Дзмітрый Кавалёў і Міхаіл Гарбачоў (Масква), Андрэй Малышка і Мікола Нагнібяда (Украіна), Юлій Ванаг (Латвія), Альбінас Жукаўскас (Літва), Олеў Йыгі (Эстонія).

Беларускія пісьменнікі цёпла павіншавалі ўзнагароджаных, пажадалі ім новых творчых поспехаў на карысць дружбы нашых народаў і літаратур.

У гэтыя дні на адрас Саюза пісьменнікаў Беларусі ад узнагароджаных таварышаў прыйшлі тэлеграмы, паштоўкі і пісьмы. У іх гаворыцца пра высокі ўзлёт беларускай літаратуры, пра яе аўтарытэт і папулярнасць сярод чытачоў братніх рэспублік, выказваюцца пажаданні новага яе росквіту.

«Дарагія сябры, — звяртаюцца да беларускіх літаратараў Марыя Камісарава і Мікалай Браун.— *Ад усёй душы дзякуем вам за віншаванні ў сувязі з узнагароджаннем нас Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. На высокую ацэнку нашай работы абяцаем вам адказаць новымі перакладамі, новымі вершамі, прысвечанымі Савецкай Беларусі, братняму беларускаму народу, новымі справамі, вартымі нашай даўняй, шчырай, сардэчнай дружбы».*

Цёплыя, сяброўскія словы аб дружбе нашых народаў, еднасці нашых літаратур, словы любві да беларускага народа, яго культуры, літаратуры і мастацтва — у тэлеграме, якую даслалі Андрэй Малышка і Мікола Нагнібяда. Яны пішуць:

«Сардэчна ўдзячны за ўзнагароды і віншаванне. Наша дружба — як песня роднай маці — заўсёды ў нашых сэрцах».

Вядомы эстонскі пісьменнік Олеў Йыгі, звяртаючыся да сваіх беларускіх сяброў, гаворыць:

«Прашу прыняць маю шчырую ўдзячнасць за віншаванне з выпадку ўзнагароджання мяне Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Рэспублікі. Я ўзрушаны вашай увагай і вашым клопатам аб папулярызацыі беларускай літаратуры. Гэтая высокая ўзнагарода прысуджана мне крыху нечакана, бо мае заслугі па перакладах беларускай літаратуры на эстонскую мову невялікія, я паспеў зрабіць намнога менш, чым хацелася б. Але тым больш прыемна ведаць, што вы цэніце маю сціплую працу. Лічу вашу ўзнагароду за гонар. І спадзяюся, што ўдасца зрабіць яшчэ сёе-тое для таго, каб беларуская кніга была сярод любімых кніг эстонскага чытача».

НА МАРШРУЦЕ ГАСТРОЛЯЎ — МІНСК

Маскоўскі драматычны яўрэйскі тэатральны калектыў пад кіраўніцтвам заслужанага артыста РСФСР Ул. Шварцэра быў створаны ў 1966 годзе на базе невялікай эстраднай брыгады з шасці чалавек.

Зараз у рэпертуары тэатра некалькі шматактовых п'ес — «Тэўе-малочнік» і «200 тысяч» Шолам-Алейхема, «Іспанцы» М. Лермантава, «Вядзьмарка» А. Гольдфадэна.

За час свайго існавання тэатральны калектыў пабываў у Кіеве і Ялце, Баку і Фрунзе, Горкім і Казані, Навасібірску і Ленінградзе і ў іншых гарадах нашай краіны.

Гэтымі днямі пасля паездкі па Беларусі тэатр пачаў свае выступленні ў Мінску.

На здымку вы бачыце сцэну са спектакля «Вядзьмарка». У ролі Басі артыстка Н. Сіроціна, Вядзьмаркі — заслужаны артыст РСФСР Ул. Шварцэр.

Фота Ул. КРУКА.

САДРУЖНАСЦЬ АРТЫСТАЎ І ШВЕЙНІКАЎ

Моцная дружба завязалася паміж калектывамі драматычнага тэатра імя Якуба Коласа і Віцебскай швейнай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі». Рэжысёры, артысты, мастакі часта бываюць у калектывах мастацкай самадзейнасці, цэхах і інтэрнатах прадпрыемства. А работнікі фабрыкі ў сваю чаргу заўсёды — жаданыя госці на прэм'ерах коласаўцаў.

На прайшоўшых агульных сходах калектывы тэатра і фабрыкі замацавалі свае адносіны спецыяльным дагаворам аб садружнасці. Намечана правесці творчыя канферэнцыі па прагледжаных спектаклях, сустрэчы з ветэранамі і перадавікамі вытворчасці, вядучымі артыстамі тэатра, вечары адпачынку, спартакіяды, выезды ў зоны адпачынку працоўных.

Прадугледжана таксама правядзенне цыклаў вечароў, лекцый і гутарак для моладзі пад дэвізам «Жыць і працаваць па-ленінску», у тым ліку цырымоніі пасвячэння маладых працаўнікоў у рабочыя, святы паўналецця.

Коласаўцы абавязаліся падрыхтаваць новы спектакль, прысвечаны правадыру пралетарскай рэвалюцыі, рэгулярна выступаць перад рабочымі фабрыкі з лекцыямі аб гісторыі тэатра і тэатральнага мастацтва, аказваць практычную дапамогу калектывам мастацкай самадзейнасці.

Калектыў перадавога прадпрыемства абавязаўся выпускаць прадукцыю выдатнай якасці, датэрмінова выканаць дзяржаўны план.

БЕЛТА.

ЮНЫЯ ТАЛЕНТЫ— У МІНСКУ

Наша газета пісала ўжо аб тым, што ў мінулым годзе ў рэспубліцы быў праведзены агляд-конкурс школьных сачыненняў на тэму «Беларусь мая родная», які быў прысвечаны 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

І вось цяпер, у дні школьных вясенніх канікулаў, ЦК ЛКСМБ і Міністэрства асветы рэспублікі запрасілі пераможцаў агляду ў Мінск. Яны пабывалі ў Доме-музеі І з'езда РСДРП, у музеі Вялікай Айчыннай вайны на гадзіннікавым заводзе, на ВДНГ БССР, на станцыі юных тэхнікаў, у цырку, на канцэрце дзіцячай харавой студыі «Піянерыя», на спектаклі «Руіны страляюць ва ўпор» у Рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага, сустрэліся з супрацоўнікамі рэдакцый газет «Чырвоная змена» і «Знамя юности» і часопіса «Маладосць». Шчырая гутарка з юнымі талентамі школ адбылася ў ЦК ЛКСМБ, у якой прынялі ўдзел і прадстаўнікі Міністэрства асветы рэспублікі.

А заўчора, 26 сакавіка, школьнікі пабывалі ў гасцях у беларускіх пісьменнікаў. А. Пальчэўскі і У. Юрэвіч, члены журы рэспубліканскага агляду школьных сачыненняў, зрабілі падрабязны аналіз літаратурных спроб школьнікаў, адказалі на пытанні юных аўтараў. Потым гаворка зайшла аб беларускай літаратуры, аб выхаванні ў школьнікаў любві да мастацкага слова. У гэтай гаворцы прынялі ўдзел К. Крапіва, М. Танк, І. Шамякін, Э. Агняцвет, А. Асіпенка, С. Грахоўскі, Т. Хадкевіч, А. Якімовіч, М. Скрыпка. Сустрэча транслiравалася па тэлебачанні.

Пераможцам агляду школьных сачыненняў уручаны памятныя сувеніры.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ШЧОДРАСЦЬ

ВЕРЫ ПАЛТАРАН — 50 ГАДОЎ

Сёння спаўняецца 50 гадоў пісьменніцы Веры Палтаран. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала ёй віншавальнае прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Вера Сямёнаўна!

Горача віншуем Вас, таленавітага літаратара, крытыка і перакладчыка, з Вашай юбілейнай вясной!

У сваіх шматлікіх нарысах, асабліва такіх, як «Ключы ад сезама», «Дзівасіл», Вы з глыбокім веданнем жыцця, сакавітай мовай намалявалі вобразы палескага краю і яго герояў. У гэтых творах—ключы не толькі да сэрцаў шматлікага чытача, але і да запаветных таямніц майстэрства. Шырокія творчыя сцежкі перад Вамі, і мы жадаем Вам з поспехам ісці па іх.

Зычым Вам, Вера Сямёнаўна, добрага здароўя, вялікага шчасця і бязмежнай творчай радасці».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» з прыемнасцю далучаецца да гэтых цёплых слоў і таксама жадае Веры Сямёнаўне Палтаран доўгіх гадоў жыцця і новых творчых поспехаў.

■

Ёсць шчаслівыя людзі, ад якіх чакаеш толькі добрага, сапраўднага. Надзейнасцю, талентам і сціпласцю все ад усяго, што робяць яны.

Гэта хочацца сказаць пра Веру Палтаран, пра тое, што зрабіла яна і робіць як празаік, крытык і журналіст.

Калі пасля «Ключоў ад сезама» я прачытаў яе «Дзівасіл» — гэтае сапраўды трохі дзіва, мастацкі цуд у сучаснай, зусім не беднай беларускай прозе, — захацелася не хваліць, а папракнуць аўтара: не мае права такі празаік падоўгу (нават сціпла) маўчаць, бо без яго беларуская літаратура не поўная.

Часам бывае, што раман гучыць як адлатомны ці двухтомны нарыс. «Дзівасіл» жа—гэта нарыс, што цягне на добрую аповесць: столькі думак і пачуццяў ён абуджае. Гэта даследаванне жыцця і адначасова з самага сэрца песня, паэма аб народнай глебе, дзе «спляліся ў глыбінях самыя моцныя, самыя глыбокія карані жыцця».

Усё досыць проста, нават без асаблівай прыдумкі: аўтар і яе сябры запісваюць у родных мясцінах народныя песні. Але ўсё: і слова аўтара, і галасы, успаміны жанчын, і самі песні — усё гучыць высокай паэзіяй праўды. З глыбіні вякоў нясуць песні гора, думы, мары народныя. Але ў творы Веры Палтаран жанкі праспявалі іх так, што мы ўжо ўсё ведаем і пра іх саміх: пра іх ваенны і пасляваенны лёс, пра сённяшні дзень.

Тая шчодрасць народных фарбаў і той высокі, сапраўдны артыстызм, што так радуе ў «Дзівасіле», абяцае нам выдатныя апавяданні і аповесці Веры Палтаран.

У дзень яе юбілею хочацца сказаць, што мы шчыра ўпэўнены ў гэтым.

Янка БРЫЛЬ.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Народная асвета»: «Сымон-музыка» Якуба Коласа (мастак Э. Агуновіч), «Дзвіна пайшла» Тараса Хадкевіча (мастак А. Волкаў), «Казні» Васіля Віткі (мастак Б. Ермачонак), «Літаратурна-краязнаўчы гурток» І. Лепешава.

ВЯЛІКІЯ ПРАБЛЕМЫ МАЛОГА ЖАНРУ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Жанчына-рэвізор сустрэла ў санаторыі сваё першае каханне — супрацоўніка санаторыя. Абудзіліся ў жанчыне ранейшыя пачуцці, гатова сама на шыю кінуцца любаму чалавеку, а ён — анігадкі. Ды яшчэ быццам пасмяяўся з яе, прызначыўшы спатканне толькі для таго, каб выведаць, ці скажа былая каханка што-небудзь дрэннае пра яго іншым членам рэвізійнай камісіі (апавяданне «Хвалюецца Нарач» Н. Кедалавай).

Другая жанчына, на гэты раз у доме адпачынку, вырашыла выведаць сапраўдныя адносіны да сябе з боку маладога хлопца: была яна непрыгожая і да гэтага часу не зведала сапраўднага кахання. Хлопец, вядома, аказаўся нахабнікам, але жанчына пасля яго заляцанняў вылечылася душой, зразумела, што і яна варта кахання, што і да яе абавязкова прыйдзе гэтае вялікае пачуццё (апавяданне А. Марціновіча «Альтанка на палянцы»).

Яшчэ адна гісторыя: лавелас з асяроддзя творчай інтэлігенцыі прызначае жанчыне са схільнасцямі да трагедыйнага светаўспрымання спатканне аж у Крыму, ды вось бяда — перашкодзіла жонка, прыехала ўслед за ім (апавяданне А. Кулакоўскага «Карміце рыбак»).

Чытаеш адну такую гісторыю, другую, трэцюю, пятую, дзесятую і міжволі ўзнікае пытанне: ці на тых каардынатах жыцця шукаюць нашы празаікі канфлікты і герояў?

У шматлікіх творах проста пераказваецца тое ці іншае жыццёвае здарэнне. Добрасумленна пераказаўшы яго, аўтар лічыць, што твор можна друкаваць. Вядома, пачуць ад людзей ці самому назіраць нейкую падзею, а пасля разыграць яе ў дзеючых асобах зусім няцяжка. Куды цяжэй убачыць за гэтай падзеяй пэўную маральна-этычную ці грамадска-сацыяльную з'яву, раскрыць яе, усебакова даследаваць, выявіць праз чалавечыя характары, узаемаадносіны.

Відаць, гэтая адсутнасць пэўнай ідэйна-мастацкай задачы, якую абавязкова павінен ставіць перад сабой мастак, беручыся за напісанне твора, з'яўляецца і прычынай сюжэтна-жанравай расплыўчатасці, аморфнасці шматлікіх апавяданняў. Як на прыклад, спашлюся на апавяданне М. Вышынскага «Дома».

Журналіст Плашкевіч — герой апавядання — заглянуў на некалькі дзён да бацькоў, у родную вёску. І вось аўтар падрабязна расказвае, з кім ён сустракаўся, аб чым з імі гаманіў, куды хадзіў, што рабіў. А дзеля чаго аўтар усё гэта расказвае, так і застаецца няясным. Так — здарэнне дзеля здарэння, факт дзеля факту. Адсутнасць пэўнай задумы, маўляў, кампенсуецца настроем, паасобнымі, удала знойдзенымі дэталямі.

Як гэта ні прыкра, але трэба шчыра прызнаць, што ў многіх творах нашых апавядальнікаў апошніх гадоў слаба праслухоўваецца пульс часу, не адчуваецца пісьменніцкай цікавасці да вялікіх спраў сучасніка, яго сапраўдных турбот і клопатаў. Затое вельмі ж шмат у іх дробязных гісторый і выпадкаў, надакучлівага маралізатарства, псеўдапсіхалагізму, уяўнай глыбакадумнасці (апавяданні «Вальс кветак» і «Здарэнне на паўстанку Вялікія Іваны» І. Навуменкі, «Мне трэба купіць баян» К. Кірэенкі, «Салёнаў» М. Даніленкі, «Лакмусавая папера» Я. Васілёнка і многія іншыя).

Часам проста крыўдна за пісьменніка, які траціць час і «порах» на тое, каб пасмяшыць чытача анекдотам пра старшыню калгаса, які вырашыў будаваць лазню пасля таго, як няўдала папарыўся ў «хатніх умовах» («Лазня» В. Дайліды), альбо з усёй сур'ёзнасцю апісвае банальны дарожны выпадак («Выпадак у дарозе» А. Пальчэўскага).

Літаратура — галіна чалавеказнаўства — справа тонкая, датклівая. Нельга, вядома, патрабаваць, каб кожны твор узнімаў «эпахальныя праблемы», ускрываў філасофію быцця, паказваў толькі маштабнае. І ўсё ж...

Адна справа, калі ў творы (няхай сабе і не маштабным) ёсць веданне жыцця, ёсць трапныя, дакладныя назіранні над жыццём, ёсць жывыя вобразы сучаснікаў, ёсць хваляванне за чалавека, ёсць непакой за тое, каб чалавек быў шчаслівы («Добрае неба» М. Стральцова, «Алені» І. Пташнікава), і зусім іншая справа, калі у творы — толькі імітацыя сапраўднага жыцця і сапраўдных пачуццяў.

Прыземленасць, фактаграфічнасць, павярхоўная нарысавасць, бяскрылае бытаапісальніцтва — вось, бадай, галоўныя хібы сучаснага апавядання. Прычын гэтага, на маю думку, шмат. Хочацца назваць тут адну з іх — няправільнае, альбо недакладнае разуменне некаторымі літаратарамі жыццёвага факта як першаасновы мастацкай творчасці. Заклік — прытрымлівацца праўды жыцця, быць уважлівым да фактаў жыцця — некаторыя нашы апавядальнікі ўспрымаюць аднабакова, спрошчана: маўляў, трэба дакладна рэгістраваць тое, што здараецца ў жыцці, любы факт значыць больш, чым аўтарская выдумка, ён гаворыць сам за сябе.

Дзвюх вельмі істотных і важных якасцей, як нам здаецца, не хапае сучаснай беларускай навелістыцы, калі абстрагавацца ад яе прыватных недахопаў: шырыні пісьменніцкага погляду на жыццё і грамадзянскасці. Пад грамадзянскасцю я разумею сацыяльную і палітычную «відушчасць» мастака, яго пільную ўвагу да канфліктаў і тэм, у якіх з найбольшай паўнатой адлюстроўваецца жыццё грамадства, глыбінныя сацыяльныя зрухі, што адбываюцца ў ім. Грамадзянскасць — гэта і страснасць байца, актыўныя, дзейсныя адносіны мастака да таго, што з'яўляецца прадметам яго паказу, смеласць, прынцыповасць у адстойванні праўды жыцця, камуністычных ідэалаў, непрымірымасць да несправядлівасці, зла, фальшу.

МНЕ ЗДАЕЦЦА, ідэйна-мастацкая бездапаможнасць многіх апавяданняў тлумачыцца, у першую чаргу, тым, што ў іх няма характараў, якія б выяўлялі істотныя бакі рэчаіснасці, рысы сучасніка, аўтарскую канцэпцыю чалавека і, разам з тым, «арганізоўвалі» б мастацкі матэрыял твора.

Сяму-таму з чытачоў гэтае сцвярджэнне можа падацца дзіўным. Як жа так? Хіба знойдзеш такі твор, у якім бы не выступалі бухгалтары і бакеншчыкі, пенсіянеры і адстаўнікі-вайскоўцы, рамантычныя юнакі і буркатлівыя старыя, працавітыя даяркі, прытым са сваімі ўласнымі імёнамі і прозвішчамі, часам нават з пэўнымі, амаль паштова-дакладнымі адрасамі?

Іншым разам аўтар нават не паскупіцца на партрэтныя падрабязнасці сваіх герояў (напрыклад, «малады, стройны халасцяк з кучаравай чорнай шавялюрай», «маладая жанчына з сінімі вачыма і бялявымі завіткамі перманенту»), і біяграфію героя перакажа, і характэрнае слоўца прымусіць раз-пораз паўтараць, герой таго ці іншага твора будзе з кімсьці зацята спрачацца, будзе нешта рабіць, па некім ці па нечым сумаваць.

Але ці выратоўвае ўсё гэта героя ад схематычнай немачы, калі ён сканструяваны, выдуманы, калі гэты герой — толькі ілюстрацыя пэўнай думкі ці пэўнай, часцей за ўсё — маральна-этычнай праблемы, калі гэты герой — манекен, марыянетка?

Колькі даводзіцца чытаць апавяданняў, дзе не характар выяўляе і дыктуе праблематыку твора, вядзе за сабой і сюжэт, і думку аўтара, а праблема, узятая па-за жывой надзённай рэчаіснасцю, цягне за сабой адпаведнага героя-манекена, для якога загадзя вызначаны і ўчынкі, і паводзіны, і пэўная доза пачуццяў.

Не можа не трывожыць і арыентацыя некаторых пісьменнікаў на «маленькага чалавека» з яго абмежаваным светапоглядам, старэчасцю душы і пачуццяў. Паспрабуйце адшукаць у нашай сучаснай навелістыцы хоць аднаго героя горкаўскага тыпу — чалавека са сваёй жыццёвай філасофіяй, з ярка выяўленай грамадзянскасцю, чалавека-творцу, які моцна адчувае сваю чалавечую годнасць, добра ведае, чаго ён хоча і да чаго імкнецца. Зрабіць гэта надзвычай цяжка. Такіх герояў, па сутнасці, няма.

Між тым, зноў прыгадаем Горкага, які не раз сцвярджаў, што першачарговымі задачамі літаратуры былі і застаюцца — паказ буйным планам чалавека працы, яго высокіх, гераічных якасцей, раскрыццё духоўнага свету сучасніка — будаўніка камунізма.

Выклікае заклапочанасць і адсутнасць у беларускай невелістыцы характараў сатырычнага плана. Ці не адбываецца ў нас нейкая «падпольная» гальванізацыя бесканфліктнасці, ілюстрацыйнасці?

На жаль, пытанне гэтае зусім не рытарычнае. У апошні час канфлікты сацыяльна-грамадскага парадку адышлі чамусьці на задні план, аслабла ў апошні час аналітычная тэндэнцыя літаратуры, барацьба з адмоўным. Можна падумаць, што крытыкаваць больш няма што, што перавяліся ўжо прыстасаванцы, невукі, кар'ерысты. Ёсць жа яшчэ апалітычнасць, крывадушнасць, індывідуалізм, хцівасць, мяшчанства.

Характар ёсць аснова, стрыжань любога літаратурнага твора, у тым ліку і апавядання. Без характару любая ідэя ці праблема будзе выпустошана і скампраметавана. Яго не заменяць ні самы захапляючы сюжэт, ні самамэтныя пошукі ў галіне формы. Вось чаму сапраўдных мастацкіх адкрыццяў трэба чакаць перш за ўсё там, дзе даследуюцца тыпы і характары сучаснікаў, дзе тыпізуецца рэчаіснасць праз галоўны кампанент усякага мастацкага твора — літаратурны характар.

КАЖУЦЬ, што па сваім змесце, мастацкіх вартасцях, ідэйнай значнасці, унутранай нагрузцы апавяданне не ўступае (ці, прынамсі, не павінна ўступаць) раману альбо аповесці. Называюць і адпаведныя прыклады: «Гадзюка» А. Талстога, «Лёс чалавека» М. Шолахава, «Верасьнёвыя ночы» К. Чорнага, «Андрэй Лятун» М. Лынькова (калі браць толькі савецкую прозу)... Само сабой зразумела, што для стварэння такіх апавяданняў патрэбны шырыня пісьменніцкага светапогляду, сапраўднае майстэрства мастацкага сінтэзу. Гэтыя якасці, вядома, не прыходзяць самі па сабе, яны нараджаюцца ў пакутлівых пошуках, у імкненнях мастака дайсці да сутнасці фактаў і з'яў жыцця.

У тым, што сярод беларускіх апавяданняў апошніх гадоў няма твораў, роўных «Лёсу чалавека» М. Шолахава, «Прохару семнаццатаму» Г. Траепольскага, «Калдобінам» У. Цендракова, у тым, што ўвогуле добрых твораў занадта мала, ёсць шмат прычын. Адна з іх мне бачыцца ў зніжэнні патрабавальнасці пісьменнікаў да сваёй працы. Многія апавядальнікі быццам забыліся на тое, што апавяданне — гэта маленькі раман, робяць выгляд, нібыта да іх не было ні Чэхава, ні Буніна, ні Стэфаніка, ні Чорнага.

Пра гэта, прыгадваецца, гаварыў Янка Брыль: «Грош цана таму, скажам, апавядальніку, які не носіць у сваім ранцы маршальскае жазло Антона Чэхава ці каго іншага з нашых вялікіх папярэднікаў! Што ўжо з нас выйдзе, тое выйдзе, але, прынамсі, нацэльвацца трэба правільна. І вымяраць нашы дасягненні неабходна вышэйшай меркай».

З таго часу, калі гэта гаварылася, мінула амаль дзевяць гадоў. Аднак наплыў шэрых падробак пад сапраўдную літаратуру, мусіць, не толькі не паменшаў, а павялічыўся.

Як ні дзіўна, але нават некаторыя апавядальнікі глядзяць на жанр апавядання, як на жанр «ніжэйшага гатунку». Маўляў, яго можна выкарыстаць для любой дробязі. Выкарыстаць па прынцыпе: чым карацейшы твор памерам, тым драбнейшая яго думка.

Адно з так званых апавяданняў хочацца прывесці цалкам. Называецца яно «Залатая рыбка».

«У фае новага кінатэатра «Піянер» зрабілі акварыум, што нагадвае мініяцюрнае азярко — з каменнем на дне, з раслінамі па берагах. А ў азярцы плаваюць жоўценькія, як залатыя, рыбкі.

Чакаючы сеанса, гледачы абступаюць азярко, назіраюць, як плаваюць у вадзе рыбкі.

А знадворку, ледзь не ўткнуўшыся ілбом ў тоўстае шкло, пазірае туды, на азярко, рослы юнак: там, сярод натоўпу,—прывабная дзяўчына ў белай вязанай шапачцы, у элегантным светла-карычневым паліто з паяском... Залатая рыбка...».

Не ведаю, што скажуць самі навелісты, а я пасля такіх «твораў» не магу не думаць аб інфляцыі жанру, аб разбурэнні яго формы. Дзе ж тут, у працытаваным «творы», тая канцэнтрацыя зместу, тая глыбіня пачуццяў, тое «азарэнне» прадмета нечаканай паэтычнай думкай, якія ў празаічнай мініяцюры маюць яшчэ большае значэнне, чым у звычайным апавяданні?!

Я зусім не супраць лірычных мініяцюр, «звышкароткіх» апавяданняў, калі яны — арганічнае спараджэнне душы мастака, вынік жорсткага мастацкага адбору. Такімі, напрыклад, уяўляюцца мне «Бляшанка балотнай вады» Е. Лось, «Сваццi» М. Ракітнага, «Калі вельмі хочацца жыць» Б. Сачанкі. Але, здаецца, некаторыя пісьменнікі, у тым ліку і Е. Лось, і М. Ракітны, і Б. Сачанка, надта захапляюцца гэтай жанравай разнавіднасцю апавядання, і захапляюцца, думаецца, таму, што яна параўнаўча лёгкая, што яна дае магчымасць пісьменніку «разгрузіцца» ад назапашаных у запісной кніжцы асобных назіранняў і дэталей да таго, як яны выльюцца ў шырокую, цэласную карціну альбо спатрэбяцца для якога-небудзь буйнага твора. Ці на карысць самім пісьменнікам такая паспешлівасць і такая неашчаднасць?

Ю. Нагібін аднойчы зазначыў, што жанр—не ўмоўнасць, незалежна ад таго, раман гэта, аповесць альбо апавяданне. У кожнага з іх ёсць свае законы, свае жанравыя патрабаванні, парушэнне якіх помсціць аўтару мастацкай невыразнасцю. Між тым у нас за апавяданне часта выдаецца ўсё тое, што не падыходзіць пад іншыя «рубрыкі»: няўдалыя нарысы, бытавыя замалёўкі, «адыходы» ад раманаў і аповесцей, эскізныя накіды.

Магчыма, сёй-той бачыць у гэтым «рух жанру», пошукі новых форм? Мне ж бачыцца перш за ўсё разбурэнне формы, адсутнасць творчай культуры, бязлітаснай пісьменніцкай патрабавальнасці. Раней, чым адкрываць новае, трэба дасканала авалодаць старым. Гэта—прапісная ісціна, але, аказваецца, нагадаць яе часам не шкодзіць.

Разбурэнне формы, мне здаецца, адбываецца перш-наперш праз шматслоўнасць.

Шмат гадоў назад, калі я жыў яшчэ школьнымі ўяўленнямі аб літаратуры, давялося мне назіраць, як літаратурны супрацоўнік адной рэспубліканскай газеты на хаду, у рэдакцыйным тлуме, не патраціўшы і дзвюх хвілін на роздум, выкрасліў з апавядання вядомага празаіка больш трыццаці радкоў. Выкрасліў, бо апавяданне не «лезла» ў паласу. Прызнаюся, я быў ашаломлены такой непавагай да пісьменніцкага слова.

Назаўтра я ўзяў у рукі газету, каб пераканацца, як знявечыў твор літсупрацоўнік, і ўявіце сабе— не знайшоў нават «шва»!

Цяпер жа заўважаю: з некаторых апавяданняў можна выкідаць без асаблівых страт не толькі абзацы, але нават і цэлыя старонкі.

Дробязныя здарэнні, якія становяцца асновай твора, імітацыя жыцця і пачуццяў, надакучлівае апісальніцтва, шматслоўнасць—вось галоўныя беды нашага сучаснага апавядання. Часта яны псуюць творы нават вопытных празаікаў.

І тут нельга не сказаць аб месцы і ролі нашай літаратурнай крытыкі, аб яе адказнасці за стан сучаснай беларускай навелістыкі.

НА МАЮ ДУМКУ, наша крытыка занадта знізіла — калі не страціла зусім—эстэтычныя крытэрыі пры аналізе літаратурнага працэсу, пры ацэнцы пэўных з'яў і фактаў літаратуры. Сапраўды, калі вядзецца гаворка аб тым ці іншым літаратурным творы, нярэдка ігнаруюцца найбольш важныя аспекты творчасці: мастацкае «ажыццяўленне» ідэйнага зместу, творчая індывідуальнасць мастака, своеасаблівасць аўтарскай задумы. Творы пісьменнікаў у большасці выпадкаў разглядаюцца ізалявана ад папярэдняй творчасці аўтараў, ад усяго літаратурнага працэсу, агульных дасягненняў літаратуры. У выніку амаль кожны наступны твор таго ці іншага аўтара (асабліва папулярнага) заносіцца ў разрад «несумненных мастацкіх здабыткаў» (хоць гэта часам і не так), кваліфікуецца як «значны крок наперад».

Спашлюся на такі прыклад. У свой час выйшла ў свет кніжка апавяданняў І. Навуменкі «Тапалі юнацтва». Некалькі крытыкаў рэцэнзавалі гэты зборнік, і ніводзін з іх не набраўся смеласці сказаць, што ў гэтай кнізе пісьменнік выглядае горш, чым у ранейшых сваіх кнігах, хоць у «Тапалях юнацтва» і ёсць паасобныя неблагія апавяданні. Наадварот, Ул. Гніламёдаў, напрыклад, убачыў у кнізе «паглыбленне і ўдасканаленне «металогіі» мастацкага даследавання». «Аўтар,—заўважаў крытык,—вядзе чытача праўдзівай дарогаю пазнання, на самых эмацыянальных старонках імкнучыся астацца сумленным даследчыкам і шчырым дарадчыкам». Магчыма, па гэтай прычыне «не заўважаецца (!), што аўтар дзе-нідзе (?) —у сітуацыях, матывах, сюжэтных ходах, а галоўнае—у вобразах (трывожны сімптом!)—паўтараецца». С. Гусак здзіўляецца, чаму некаторыя творы празаіка да гэтага часу не ўключаны «ў хрэстаматыю для дзяцей сярэдняга ўзросту». Я. Казека з першых радкоў сваёй рэцэнзіі адкідае магчымае падазрэнне чытача ў тым, што апавяданні І. Навуменкі—«адыходы творчасці», хаця ніхто такой думкі раней не выказваў. І калі яна нарадзілася ў галаве крытыка, дык, відаць, невыпадкова. Чаму ж тады не сказаць праўды? Чаму не сказаць, што многія апавяданні са згаданага зборніка («Ракеты над горадам», «Чуеце, хлопцы?», «Соль», «У шалашах», «Тапалі юнацтва» і іншыя) пакідаюць уражанне фрагментаў, эпізодаў, сцэн, якія па нейкіх прычынах не ўвайшлі ў раманы аўтара. На апазяданнях гэтых ляжыць адзнака незавершанасці.

Як ні парадаксальна, але найбольш патрабавальнымі да пісьменнікаў-апавядальнікаў з'яўляюцца самі апавядальнікі. Напрыклад, Янка Брыль і Янка Скрыган. У крытыкаў жа чамусьці знаходзіцца заўсёды шмат далікатных акалічнасцей для таго, каб пасрэднае выдаць за «ўдалую спробу», а спробу за «прыкметны поспех» і г. д.

І калі мы сёння з жалем канстатуем адсутнасць у сучаснай беларускай навелістыцы маштабных характараў, вобразаў людзей працы, дык у гэтым ёсць доля віны і нашай крытыкі. Справа не толькі ў тым, што аб гэтых важных і надзённых праблемах не вядзецца гаворкі пры аналізе канкрэтнага твора ці зборніка (бывае, што творы не даюць матэрыялу для такой гаворкі). Справа ў тым, што ў нас увогуле не вядзецца такой гаворкі.

Думаю, што наспела пара выдаваць у рэспубліцы калектыўныя зборнікі «Лепшыя апавяданні года». Калісьці ў нас выходзіла серыя «Бібліятэка беларускага нарыса і апавядання». Праіснавала яна не дужа доўга, перш за ўсё таму, відаць, што чытач любіць не толькі добрую па змесце кнігу, але і хораша выдадзеную.

Хацелася б, каб іншая доля напаткала серыю «Лепшыя апавяданні года», — калі толькі будзе знойдзена магчымасць і мэтазгоднасць яе выдання. Па-першае, кожны зборнік павінен уключаць у сябе толькі самае лепшае, тое, што, як гаварыў Бялінскі, будучы сабраным пад адной вокладкай, уяўляла б «вялікі раман», «найскладанейшую паэму». Адбор апавяданняў для такога штогодніка павінен быць бязлітасна строгім, без скідак на тытулы і імёны аўтараў. Зборнікі ўяўляюцца мне не вельмі аб'ёмнымі—па 10—12 друкаваных аркушаў: каб празаікі спаборнічалі за гонар трапіць у кнігу.

Відаць, што не шкодзіла б нашаму «Полымю», па прыкладзе «Дружбы народов» і іншых часопісаў, устанавіць штогадовыя прэміі за лепшыя творы паэзіі і прозы кароткіх форм (вершы і апавяданні)...

Падумаць, мне здаецца, ёсць аб чым.

ПЕСНІ АДТУЛЬ, ДЗЕ ШУМІЦЬ ШПРЭВЯ

У Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы ўздоўж ракі Шпрэві (нямец. Шпрэе), пачынаючы ад граніцы з Чэхаславакіяй, раскінуліся амаль да самых прыгарадаў Берліна прасторы Лужыцы (нямецк. Лаўзітц), дзе жыве самы маленькі з усіх славянскіх народаў, які завецца лужыцкімі сербамі альбо лужычанамі.

Нялёгкім быў лёс лужыцкага народа. Нялёгкім быў лёс і яго песняроў-патрыётаў, якіх няшчадна праследавалі прускія і саксонскія чыноўнікі-германізатары. Так, Ян Цесля вымушаны быў пражыць большую частку свайго жыцця ў Чэхіі, дзе ён і памёр.

Далёка ад радзімы памёр і другі таленавіты паэт-лужычанін Мата Косык, які таксама мусіў пакінуць бацькоўскі край і апынуцца аж за акіянам, у Злучаных Штатах.

А самага выдатнага лужыцкага паэта Якуба Барт-Цішынскага, нястомнага змагара за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне лужычан, кайзераўскія ўлады праследвалі праз усё яго свядомае жыццё, імкнучыся трымаць яго як мага далей ад родных мясцін. І ён памёр заўчасна ў скрусе і глыбокай трывозе за лёс свайго маленькага народа, якому пагражала нацыянальная смерць.

І лепшая лужыцкая паэтэса Міна Віткайц таксама прайшла праз пакутніцкія выпрабаванні: у 1933 годзе гітлераўцы забаранілі ёй займацца літаратурнай дзейнасцю і выселілі з радзімы. Толькі пасля разгрому фашызму нашай арміяй яна змагла вярнуцца да берагоў сваёй Шпрэві і поўнасцю аддацца літаратурнай працы.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны, калі ў выніку перамогі Савецкай Арміі на тэрыторыі ўсходняй Германіі была створана дзяржава рабочых і сялян, лужычане атрымалі ўсе магчымасці для развіцця сваёй культуры. Цяпер яны маюць свае газеты і часопісы, свае школы, свой тэатр, свае навуковыя ўстановы. Пачала бурна развівацца і літаратура лужыцкіх сербаў. Узрасла і цікавасць да яе з боку іншых народаў. Творы такіх сучасных лужыцкіх празаікаў і паэтаў, як Мэрчын Новак-Нехорнскі, Міна Віткайц, Юрый Брэзан, Кіта Лоранц, Юрый Кох, перакладзены на польскую, балгарскую, чэшскую, славацкую, рускую, украінскую, беларускую, славенскую, румынскую, нямецкую, фінскую, венгерскую і іншыя мовы.

Толькі за апошнія 7—8 год анталогіі паэзіі лужычан выйшлі ў Польшчы і Балгарыі. Ідзе падрыхтоўка такой анталогіі на Украіне. А сёлета выдавецтва «Беларусь» павінна выпусціць у свет невялічкую анталогію лужыцка-сербскай паэзіі пад назвай «Там, дзе Шпрэвя шуміць». Гэта будзе першае падобнае выданне ў СССР.

Я прапаную чытачам «ЛІМа» адну народную лужыцкую песню і некалькі вершаў выдатных лужыцкіх паэтаў Яна Цеслі, Мата Косыка, Якуба Барт-Цішынскага і Міны Віткайц, перакладзеных мною для гэтай анталогіі.

Аляксей ЗАРЫЦКІ.

ВЕЧАР БЛІЗКА

(Народная песня)

— Сонейка нізка, а вечар блізка,
Ах, мушу я, мушу дамоў ісці.

Не плач, дзяўчына, я скора вярнуся,
Прыеду ўранні ў нядзелю я.

Ёсць кепскія людзі на белым свеце,
Зайздроснікі ёсць, што зайздросцяць нам.

Гавораць, што хлопец з хаты багатай
Дзеўку-бядначку не захоча ўзяць.

Няхай гавораць нядобрыя людзі,
Ды толькі ўсё роўна ты будзеш мой.

Не будзеш летам, дык будзеш зімою,
Ды толькі ўсё роўна ты будзеш мой.

Не ў нашым краі, то ў богавым раі,
Ды толькі ўсё роўна ты будзеш мой.

Мата КОСЫК
(1853—1940).

ІНДЫЯНКА

Хто гэта спявае на горцы зялёнай,
Высокім салодкім трысцём атачонай!
Здаецца, па лужыцку песня пяецца,
Бо вельмі ж трывожыць яна маё сэрца.

Ах, мовы чужой пазнаю я гучанне,
На ёй не спяваюць мае лужычане,
А мілая гэта спявачка ніводнай
Не ведае песні на мове мне роднай.

Убор яе яркі, на фарбы багаты,
Падобны і нашы насілі дзяўчаты.
Нібы ў лужычанкі зіхціць прамяніста
У гэтай красуні на шыі маніста.

Ды толькі такая яна ўжо смуглянка,
Не лужычанка, відаць, — індыянка.
Пагляд яе горды і трошкі суровы,
Напэўна дачка яна правадырова.

Так, так, індыянка — убачыў цяпер я,
Бацькаўскія стрэлы ўбіраючы ў пер'е,
Дзяўчына глядзіць на мяне гэтак ветла,
Душу маю ранячы ўсмешкаю светлай.

Глядзеў і глядзеў бы бясконца ахвоча
Я ў тыя глыбокія чорныя вочы,
Бо ўсё мне здаецца, калі песня льецца,
Што спеў лужычанскі трывожыць мне сэрца.

Якуб БАРТ-ЦІШЫНСКІ
(1856—1909).

МАЁ ПЯРО

Мужоў гартуе ў бітве доля,
У справах іхні веліч толькі,
І там слабее мужа воля,
Дзе шчасце ён здабыў без бойкі.
Маё жыццё—бяда і ярасць сеч.
Маё пяро — мой шчыт і верны меч.

Калі ж табе няма спакою,
Сам адагнаць не можаш скруху,
Скуе табе ўсявышні зброю —
Стальную моц і крылы духу.
Маё жыццё—бяда і ярасць сеч.
Маё пяро — мой шчыт і верны меч.

Калі ж ты трапіш у нядолю,
Дзе зайздрасць над табой як хмара,
Гартуй, як сталь, нястомна волю,
Каб ззяла зырка думка-мара.
Маё жыццё — бяда і ярасць сеч,
Маё пяро — мой шчыт і верны меч.

Хай будзе неба першым сведкам,—
Я жыў сумленна і сурова.
Тут, дзе сумленне стрэнеш рэдка,
Бывае рэдка смелым слова.
Маё жыццё—бяда і ярасць сеч.
Маё пяро — мой шчыт і верны меч.

Гляджу спакойна ў дзень наступны,
Мінецца, веру, ноч глухая.
Яшчэ я ў справах дужы, рупны,
У думках сіла маладая.
Маё жыццё — бяда і ярасць сеч.
Маё пяро — мой шчыт і верны меч.

ЛУЖЫЦКАЯ МОВА

Хай наш народ малы, ды наша слова
Вялікі скарб. Узброены мы слаба,
А мова меч, чый звон заўжды прываба.
Прыніжан люд, ды з крыллем наша мова.

Народ мой бедны, ў мове ж скарб захаван.
Свая — дзяўчо, чужая ж мова — баба,
Што на яе рыззё ўздзяе, нахаба,
На стройны стан красуні чарнабровай.

У нашай роднай мове столькі гарту,
Што хоць вастры на ёй клінок сталёвы.

І плодная яна і славы варта.
Яна, як казка ў прамяністым ззяні,
Заранка, што з нябёс бліскоча ўранні,
Нібыта дыяменты яе словы.

ГЕЛЬГАЛАНД* —ЛУЖЫЦА

Ой ты, Гельгаланд, каменны востраў,
Ты скалой узняўся пад нябёсы.
У марское дно трывала ўрос ты,
Б'ецца мора аб твае ўцёсы.

Дзень і ноч магутным хвалям біцца,
Уставаць з глыбінь у грозным гудзе.
З хмар табе, як стрэлы, бліскавіцы
Упіваюцца глыбока ў грудзі.

І вянец пакутніка віхура
Для твайго чала сплял крывавы.
Як блакіт, калі зацiхне бура,
Ясны бляск тваёй вялікай славы.

Стой, мой Гельгаландзе, стой трывала
І трымай мацней і шчыт і зброю.
Адбівай грудзямі вал за валам,
Покуль сонца ззяе над Зямлёю.

Лужыца, ты Гельгаланд у моры.
Горка мне, туга мяне скруціла,
Што ў бязлітасных баях і ў горы
Між чужых ты быццам сіраціна.

У пякучых слёзах твае вочы,
І смыляць твае нясцерпна раны.
Днём смуткуеш, слухаеш уночы
Ты трывогі голас несціханы.

Ды няхай твая душа не тужыць,
Сіратой убогай быць даволі:
Колькі рук табе адданых служыць,
Колькі верных сэрцаў прагнуць долі.

Як твае на поўдні горы горда
Ўсталі, атачоныя лясамі,
Так надзею, родны краю, цвёрда
Ты трымай заўсёды перад намі.

*) Скалістая выспа ў Паўночным моры. Заўвага перакладчыка.

Міна ВІТКАЙЦ
(нар. 1893).

ЗАПЫТАННЕ

(З цыкла «Начная размова»)

Гадзіннік б'е поўнач. Настаў Новы год,
І моладзь вітае ягоны прыход.
Яна і танцуе, яна і спявае
І з куляк свінцовых свой лёс вылівае.

Пра лёс свой хацела бы ведаць і я,
Ды тут варажба аніяк не паможа.
Дарэмна турбуецца думка мая:
Ніхто адказаць мне напэўна не можа.

Вам, зоры, праменныя вочы нябёс,
Мая таямніца даўно ўжо знаёма.
Хто ж зможа прызначаны выправіць лёс!
Каго, ну каго запытаць! Невядома!

Калі вы вяшчунні, калі сапраўды
У вашай уладзе ўсе нашыя тайны,
Дык мне адкажыце праўдзіва тады
Уголас з нябёс на маё запытанне.

Чаму лужычанін, што зробіш ты з ім,
Адкрыйце мне, зоркі, нарэшце прычыну,
Звычайна так хваліць чужынку-дзяўчыну,
Сваю ж лужычанку ён ганіць зусім!

То здасца пыхлівай яна, балбатлівай,
То вельмі пакорнай, занадта маўклівай,
То скажа, што клёку ў яе не стае,
То лічыць задужа разумнай яе.

І гэтак не знойдзе ў староначчы роднай
Сабе лужычанін дзяўчыны ніводнай.

Чаму ж недахопы заўсёды ў сваіх
Дзяўчат лужычанін дапытлівы бачыць!
Чаму ён нікога сваім не прабачыць,
А моліцца, як на багінь, на чужых!

Дзе ж вернасць! Дзе ж праўда!
Я не разумею.
І зоркі маўчаць, а чытаць з іх не ўмею.

Госці Мінска

РАДАСЦЬ ДОРАЦЬ ДЗЕЦІ

Вялікай бывае радасць ад сустрэчы з сапраўдным мастацтвам, але яшчэ больш узрастае яна, калі гэту радасць дораць нам дзеці. Так было і на тых двух канцэртах, дзе мінчане слухалі выступленне лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва — дзіцячай харавой студыі «Піянерыя» з горада Жалезнадарожнага Маскоўскай вобласці. На сцэне іх было семдзесят пяць — хлопчыкаў і дзяўчынак у беласнежных сарочках і чырвоных піянерскіх гальштуках. Звычайныя школьнікі — зусім маленькія і крыху старэйшыя. Але з якой сур'ёзнасцю і пачуццём адказнасці, з якім захапленнем і энтузіязмам, з якім — скажу без усялякіх скідак на ўзрост — прафесіяналізмам яны выконвалі самыя складаныя творы! Са сцэны гучалі Бах і Моцарт, Кампанус-Вадзянскі і Рымскі-Корсакаў, Брытэн і Дворжак, творы савецкіх кампазітараў, народныя песні. Надзвычай шырокі стылявы, ідэйна-эмацыянальны дыяпазон! І да кожнага твора быў знойдзены свой ключ, кожны ззяў сваімі непаўторнымі фарбамі.

Студыя нарадзілася ў 1953 годзе ў школе пасёлка Вішнякі Маскоўскай вобласці, дзе Г. Струве быў настаўнікам спеваў. Спачатку гэта быў самадзейны хор з 23 чалавек. Музыкант-выхавацель не абмяжоўваў сваіх задач чыста музычным бокам справы, а бачыў сваю мэту ў стварэнні згуртаванага творчага калектыву, удзельнікі якога не толькі павышалі б свой эстэтычны ўзровень, але і запальвалі б выступленнямі перад шырокай аўдыторыяй новыя сотні і тысячы юных сэрцаў любоўю да мастацтва. У 1956 годзе калектыў становіцца лаўрэатам фестывалю школьнікаў Маскоўскай вобласці, а праз тры гады ператвараецца ў першую ў краіне харавую студыю — «Піянерыя», якая паклала пачатак новай форме масавага музычнага выхавання дзяцей.

Па ўнутранай структуры студыя складаецца з некалькіх ступеняў: малодшага, сярэдняга, кандыдацкага, дапаможнага і старэйшага (канцэртнага) хораў. І кожны з харыстаў праходзіць усе гэтыя ступені паслядоўна. Старэйшы — канцэртны — хор складаецца з вучняў чацвёртага — дзесятага класаў агульнаадукацыйнай школы, даволі падрыхтаваных для адказных канцэртных выступленняў. Гэта, аднак, не азначае, што астатнія групы не выступаюць. Канцэртная дзейнасць студыі настолькі шырокая і разнастайная, што ў ёй знаходзіцца месца для ўсіх харавых груп, а калі трэба, «Піянерыя» можа выступіць і ў поўным складзе — каля чатырохсот чалавек.

Юныя спевакі пабывалі з канцэртамі ў Кіеве і Ленінградзе, Горкім і Таліне, Омску і Рызе, Туле і Волгадзе. «Піянерыя» гастраліравала ў Чэхаславакіі і Італіі. Рыхтуецца яна да вялікай канцэртнай паездкі ў Польшчу.

Мінчане слухалі гэты ансамбль на канцэртнай эстрадзе ўпершыню.

Першым нумарам выконваўся Дуэт з кантаты № 4 Іагана Себасцьяна Баха. Складаны паліфанічны твор, выкананы на мове арыгінала, прагучаў сур'ёзна, усхваляванa і маштабна. Слухачы адразу адчулі, што дзеці тонка разумеюць музычны тэкст, што іх выкананне не механічнае, а ўдумлівае і эмацыянальнае. Бах, якім яго раскрывае «Піянерыя», робіцца кампазітарам-жыццялюбам, вельмі чалавечным у сваіх выказваннях аб свеце і людзях.

Моцнае і яркае ўражанне пакінула выкананне «Messa brevis» («Кароткай імшы») рэ-мажор для дзіцячага хору і аргана Бенджаміна Брытэна. Гэты твор упершыню ў нашай краіне быў выкананы «Піянерыяй» сёлета ў студзені ў Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі, а цяпер — і ў Мінску.

«Кароткая імша» Брытэна не такая ўжо і кароткая, а, галоўнае, вельмі складаная для выканання. Яе мнагаслойная паліфанічная фактура, своеасаблівыя меладычныя ходы і акордавыя структуры, рытмічныя, тэмпавыя і дынамічныя кантрасты, нарэшце, складанасць самога мастацкага вобраза патрабуюць ад дзяцей не толькі выдатнай пеўчай тэхнікі, але і высокай агульнай культуры выканання. Хор «Піянерыя» справіўся з гэтай задачай бліскуча. З глыбокай засяроджанасцю прагучала мужна-журботнае «Curie», з віртуозным бляскам — яркая, рытмічная і інтанацыйна цяжкая «Gloria». Выдатна гучалі «Sanctus-Benedictus» і «Agnus Dei», якія вызначаюцца складаным унутраным развіццём, яркімі ўспышкамі эмоцый і моцнымі кульмінацыямі. Харысты з лёгкасцю пераадолелі і такую спецыфічную цяжкасць, як розны рытмічны малюнак хору і аргана ў трэцяй частцы імшы і элементы політанальнасці, якія сустракаюцца тут жа. У фінальнай частцы твора выразна былі перададзены кантраст паміж моцным нарастаннем гучнасці на фоне змрочных дысанантных акордаў аргана і нечакана празрыстым і пяшчотным рiano.

Прыгожа і свежа прагучала васьмігалосная п'еса малавядомага кампазітара XVI стагоддзя Кампануса-Вадзянскага «Замоўкніце ўсе раты» для двух хораў (выкананая на лацінскай мове). Грацыёзнасць фразіроўкі, дакладныя градацыі гучнасці дазволілі харыстам маляўніча перадаць непаўторнае хараство «рэха», слухаць якое — сапраўдная музычная асалода.

А якая чароўная плынь празрыстых галасоў захапіла залу, калі выконвалася шасцігалосная «Рэпетыцыя да канцэрта» Моцарта! Хор і маленькая салістка Іра Бандарэнка пакарылі аўдыторыю дасціпным, жыццярадасным і грацыёзным выкананнем гэтай п'есы-сцэнкі.

Іншы настрой гучаў у «Мелодыі» Дворжака, якую хор праспяваў без слоў у суправаджэнні фартэпіяна і скрыпкі. Высокародная тэма прагучала вельмі выразна, з сардэчнай цеплынёй.

Другое аддзяленне канцэрта—творы савецкіх кампазітараў. З вялікім натхненнем была выканана песня Анатолія Новікава «Леніна памятае зямля». Тэмпераментна, у пругкім рытме была спета паходная песня «Будзёнаўка» маладога кампазітара Генадзія Гладкова, якая ўваскрашае ў памяці карціны гераічных паходаў маладой Чырвонай Арміі ў гады грамадзянскай вайны. Узрушыла залу «Балада аб Гулі Каралёвай», якую напісала кампазітар Тамара Папатэнка. Глыбока запала ў памяць слухачоў і выкананне хорам твора І. Галкіна «Куды б ні ішоў...» на словы М. Ісакоўскага.

Апладысментамі сустрэлі слухачы сучасную беларускую песню «Узышоў светлы месячык» у апрацоўцы М. Раўхвергера. Хор выканаў таксама рускую народную песню «У полі бяроза стаяла» ў апрацоўцы Г. Струве, жартоўную аўстрыйскую народную песню-сцэнку «Цікаўны сусед», ювелірна распрацаваную харавую п'есу «Вясёлае рэха». Г. Струве. Трэба адзначыць высокакваліфікаванае суправаджэнне хору: партыя аргана — дыпламант міжнароднага конкурсу Алег Янчанка, сольная партыя скрыпкі — заслужаны артыст БССР Георгій Клачко і фартэпіяна — канцэртмайстар Элеанора Вольская. Вялікую паўсядзённую работу праводзяць з «Піянерыяй» хормайстары — Людміла Каракіна і Надзежда Зубенка.

Праграма двух канцэртаў была вельмі разнастайная. Ужо тое, што юныя артысты выконваюць кожны нумар аднолькава старанна, з глыбокім адчуваннем стылявых асаблівасцей кампазітарскага почырку, разуменнем зместу музыкі, сведчыць пра высокую культуру і добрую падрыхтоўку калектыву. Але праз усе тэматычныя рэчышчы праграмы прабівалася і адна магістральная думка-настрой, вызначыць якую можна ўмоўна так: дзеці надзвычай чула ўспрымаюць і ўзнёсла перадаюць блізкія ім хваляванні, выказаныя ў музыцы.

Напрыклад, восьмая частка «Рэквіема» Д. Кабалеўскага на тэкст Р. Раждзественскага, хоць і гучала быццам бы на тым жа самым, на прафесіянальна высокім мастацкім узроўні, што і ўся праграма, усё ж зрабілася моцным эмацыянальным акцэнтам праграмы. Юныя спевакі перадалі свой асабісты непасрэдны душэўны напал, калі іх галасы ўзняліся на вяршыню ўрачыстай і лірычна-сагрэтай клятвы савецкіх дзяцей быць вартымі подзвігу сваіх бацькоў. І гэта зразумела — эстэтычнае выхаванне ў «Піянерыі» звязана і з ідэйнай загартоўкай. Тое, як ансамбль спявае такую яркую старонку «Рэквіема», як «Нашы дзеці», пакідае незабыўнае ўражанне і надае ўсёй праграме характар вакальных маналогаў-хораў на тэму барацьбы чалавека за светлыя ідэалы.

Выступленне «Піянерыі» захапіла і ўзрушыла ўсіх, хто быў на канцэртах. Нездарма ж зала так дружна скандзіравала: «Ма-лай-цы!» Яны і сапраўды малайцы — хлопчыкі і дзяўчынкі з хору пад кіраўніцтвам Г. Струве.

Артур ПЕРЛІС.

СКРЫПКА Ігара ОЙСТРАХА

Мінчане не раз сустракаліся з выдатным скрыпачом Ігарам Ойстрахам. Мы памятаем, як парадаваў ён нас, калі ўпершыню ў нашым горадзе выканаў Другі канцэрт Д. Шастаковіча. Рэпутацыя віртуоза прыцягвае ўвагу да кожнага канцэрта гэтага артыста.

26 сакавіка ён зноў пацвердзіў свае правы на ўвагу з боку меламанаў. Першай выконвалася Саната мі-мінор Моцарта. Напор, размах і маштаб гучання, праўда, уступалі ў канфлікт з формай гэтага невялікага і сапраўды камернага па сутнасці твора. Затое гэтыя ж якасці вельмі спрыялі больш яркаму раскрыццю хараства і зместу Першай санаты С. Пракоф'ева. Інтэрпрэтацыя гэтага твора І. Ойстраха вельмі цікавая — ён іграе санату абагулена і буйна, не падкрэсліваючы дэталяў, перадае вобразныя характарыстыкі, вытрымлівае кожную частку ў поўным настроі. Першая ў скрыпача — драматычная, у другой — падкрэслена гераічны напал, трэцяя афарбавана лірыкай, летуценная і задуменная. Арыгінальна гучыць чацвёртая частка — жанравая. Гэта яркая карціна рускай святочнай весялосці, перамогі волатаўскага духу. Кода, прасякнутая драматызмам, успрымалася слухачамі, як пратэст чалавечай асобы супраць жорсткасці. Уся саната гучала як старонкі сардэчнай споведзі.

У санаце Тарціні «Д'ябальскія трэлі», бадай, большы націск быў зроблены артыстам на віртуознасць выканання. І слухачы высока ацанілі гучанне надзвычай складанай кадэнцыі. Як кажуць, на адным дыханні прагучалі «Роздум» Чайкоўскага — маляўнічы і высакародны твор. Тры Капрысы Паганіні (№№ 17, 1 і 5) у апрацоўцы Шумана скрыпач таксама выконваў з вялікім тэхнічным бляскам. Але нам здаецца, што цікава было б паслухаць гэтыя творы ў арыгінале — для скрыпкі сола, — бо акампанемент, прапанаваны Шуманам, не вельмі спрыяе глыбокаму раскрыццю арыгінальных музычных вобразаў Паганіні.

Вялікае майстэрства акампанементу прадэманстраваў лаўрэат Міжнароднага конкурсу піяніст А. Кац.

У. ЛІПЕНЬ.

ЯШЧЭ РАЗ ПРА ЖЫЗЕЛЬ

Румынскія артысты ўжо не раз прыязджалі ў Мінск, і мінчане паспелі палюбіць гэтых цудоўных спевакоў і музыкантаў. І вось на афішах імёны танцоўшчыкаў — Алекса Мезінчэску і Дан Маісе.

Выхаванцы Бухарэсцкага харэаграфічнага вучылішча, заслужаная артыстка Сацыялістычнай Рэспублікі Румыніі Алекса Мезінчэску і Дан Маісе— вядучыя салісты Бухарэсцкага тэатра оперы і балета. Іх выкананне вызначаецца высокім прафесіяналізмам, эмацыянальнасцю, культурай. Артыстаў добра ведаюць не толькі ў сваёй краіне. Яны паспяхова танцавалі ў Італіі, Францыі, Аўстрыі, Англіі, Балгарыі і іншых краінах свету.

На мінскай сцэне таленавітыя румынскія артысты выступілі ў балеце «Жызель» — жамчужыне рамантычнага балета.

Жызель... Існуе ўжо даўняя традыцыя выканання гэтай партыі. Яна пачынаецца з Паўлавай, Уланавай, Шавірэ, Алонса. Румынскія артысты не паўтараюць нікога. Наогул, іх трактоўка найскладанейшых класічных партый заўсёды вызначаецца перш за ўсё самастойнасцю.

Алекса Мезінчэску ўжо ў першых сцэнах спектакля ўносіць у выкананне ролі Жызелі элегічныя тоны. Яе Жызель быццам не дагаворвае чагосьці, яна жыве нібы прадчуваннем немінучай бяды. Адсюль вельмі натуральны пераход да Жызелі другога акта.

У Мезінчэску роля Жызелі не распадаецца на дзве самастойныя партыі, як гэта бывае ў іншых балерын. Цалкам бытавая Жызель з першага акта і зусім незямная ў другім. Алекса Мезінчэску стварае цэласны, закончаны вобраз. Вельмі тактоўна, без націску і грубага натуралізму праводзіць яна сцэну вар'яцтва.

Бадай, крыху слабей Мезінчэску і яе партнёр праводзяць сцэны з умоўнай пантамімай, якія захаваліся ў спектаклі. Тут артысты адчуваюць сябе неяк скавана. Затое, найбольш поўна раскрыліся магчымасці артыстаў у другім акце спектакля, дзе няма ўмоўнасцей, дзе пануе танец. З вялікім уздымам правялі яны славуты дуэт Жызелі і Альберта.

Цікавым і яркім танцоўшчыкам паказаў сябе ў спектаклі Дан Маісе. Яго Альберт шчыра пакутуе з-за немагчымасці загладзіць віну. Своеасаблівай пластычнай кульмінацыяй яго ролі прагучала варыяцыя другога акта, якую Дан Маісе выканаў бездакорна.

На жаль, румынскія артысты, аб высокім майстэрстве якіх мы стольні чулі і самі пераканаліся ў гэтым, выступілі толькі ў адным спектаклі.

А. МАРЫНІН.

З розных ШЫРОТ

РАТЭРДАМ: «ГОД ЭРАЗМА!»

У ШУМНЫМ цэнтры Ратэрдама, на плошчы ля старажытнай царквы святога Лаўрэнція, узвышаецца высечаны з цэльнага каменя помнік Эразму Ратэрдамскаму. Славуты гуманіст і філосаф паказаны схіленым над кнігай. Па старадаўнім павер'і, у тыя хвіліны, калі над гарадской вежай б'юць куранты, Эразм перагортвае каменныя старонкі кнігі. Каля помніка заўсёды многа дзяцей—яны чакаюць бою гадзінніка, каб убачыць «жывога Эразма»...

— У прыгожай старой легендзе пра «статую, якая ажывае», вялікі сімвалічны сэнс, — гаворыць загадчык аддзела мастацтва Ратэрдамскага муніцыпалітэта Хэт ван Горкам. — Гэта легенда сведчыць, што Эразм для ратэрдамцаў — не толькі даўняе мінулае, увасобленае ў камені. Імя вучонага-гуманіста акружана павагай і любоўю яго саграмадзян. Не дзіва, што ратэрдамцы з вялікім энтузіязмам рыхтуюцца адзначыць 500-годдзе з дня нараджэння Эразма.

— Трэба сказаць, — гаворыць далей Хэт ван Горкам, — што вучоныя розных краін даўно спрачаюцца аб годзе нараджэння Эразма Ратэрдамскага. Некаторыя рускія даследчыкі, напрыклад, доўга лічылі датай яго нараджэння год 1466, кубінскія — 1467, галандскія вучоныя схіляліся да таго, што Эразм нарадзіўся ў 1469 годзе. Дакументы да гэтага часу не даюць магчымасці дакладна ўстанавіць, чый пункт гледжання найбольш правільны. Аднак, як паказалі апошнія даследаванні, бліжэй за ўсіх да праўды галандскія вучоныя. Па рашэнні ЮНЕСКО 500-годдзе з дня нараджэння Эразма будзе адзначацца ў 1969 годзе.

— Гэты год аб'вешчаны ў Ратэрдаме «годам Эразма». Муніцыпалітэт горада ўжо распрацаваў шырокую праграму розных мерапрыемстваў, звязаных з юбілеем вялікага гуманіста. Важнае месца сярод гэтых мерапрыемстваў займае і намечаны на сярэдзіну кастрычніка Міжнародны кангрэс гісторыкаў, прысвечаны творчасці Эразма. Мы спадзяёмся, што ў кангрэсе, пра які ідзе гаворка, прымуць удзел вучоныя многіх краін свету, у тым ліку, зразумела, і гісторыкі Савецкага Саюза.

У цэнтральным гарадскім музеі рыхтуецца да адкрыцця вялікая выстаўка на тэму «Эразм і яго эпоха». Наведвальнікі гэтай выстаўкі ўбачаць вельмі рэдкія выданні прац Эразма, якія выйшлі ў свет яшчэ пры яго жыцці, яго рукапісы, яго унікальныя партрэты.

— Эразм, хоць і быў галандцам, пісаў свае творы па-латыні—гэтай мовай шырока карысталася ў сярэднія вякі большасць вучоных. На жаль, далёка не ўсе пераклады твораў Эразма зроблены кваліфікавана, з патрэбным «адчуваннем мовы». Ёсць і такія тэксты, якія прыпісваюцца Эразму, хаця, як гэта ўстанавілі ў апошнія гады вучоныя, яны на самай справе яму не належаць. Вось чаму ў 1969 годзе ў рамках юбілею Эразма вырашана падрыхтаваць і выпусціць у свет сапраўды навуковы поўны збор яго твораў. Работа над гэтым зборам пачата ўжо.

— У нашым горадзе многае нагадвае аб Эразме. Яго імем названа адна з гарадскіх гімназій, у ратэрдамскім порце можна бачыць судна «Эразм», у гарадской бібліятэцы захоўваецца унікальны збор твораў вялікага гуманіста «Эразміяна». Сёлета будзе выпушчана юбілейная паштовая марка ў азнаменаванне 500-годдзя з дня нараджэння Эразма. Грамадскасць з вялікай цікавасцю чакае чарговага прысуджэння «прэмій Эразма», якія вось ужо дзесяць гадоў уручаюцца відным дзеячам навукі і культуры за іх выдатныя працы.

— Цяперашні Ратэрдам — буйнейшы порт свету, вялікі сучасны прамысловы цэнтр. Зразумела, ён зусім не падобны на той сярэднявяковы горад, дзе пяць стагоддзяў назад нарадзіўся Эразм. Усім цікава, вядома, якім быў горад тады, у «эпоху Эразма». Адказ на гэтае пытанне дадуць нашы мастакі, гісторыкі, архітэктары. У рамках юбілею Эразма яны ўзновяць на адной з плошчаў сярэдневяковы гарадскі квартал, які павінен быць дакладна такі, як і 500 гадоў назад. Гэты квартал задуманы не проста як музейны экспанат пад адкрытым небам, а як частка горада, дзе кіпіць жыццё: сярэдневяковыя вандроўныя артысты паказваюць сваё майстэрства, у старажытным гасціным двары можна выпіць бутэльку бургундскага віна, якое так любіў Эразм; вулічныя гандляры прапануюць прахожым вафлі, спечаныя па рэцэптах сярэдневяковых кулінараў... Такім чынам, калі вы прыедзеце летам у Ратэрдам, вы зможаце зрабіць вельмі цікавае і непаўторнае падарожжа ў Сярэднявечча.

— Зразумела, юбілей Эразма па сваім значэнні выходзіць далёка за рамкі нашага горада, нашай краіны, — сказаў пад канец Хэт ван Горкам. — Творы гэтага славутага гуманіста эпохі Адраджэння, асабліва яго вядомая сатыра «Пахвала глупству», папулярныя ва ўсіх краінах. Разам з намі, суайчыннікамі Эразма, 500-годдзе з дня яго нараджэння будзе шырока адзначаць і грамадскасць усяго свету.

Ю. КАРНІЛАЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Гаага.

НОТР-ДАМ ЗМЫВАЕ ПЫЛ ВЯКОЎ

Незвычайна выглядае ў гэтыя дні ў Парыжы сусветна-вядомы Нотр-Дам — Сабор Парыжскай Багамаці. Велізарныя рыштаванні, абцягнутыя зверху брызентам, схавалі на час ад пабочнага позірку «Боскую камедыю», якая з надзвычайнай сілай і рэалізмам паказвае пекла і неба, святасць і грэх, эпізоды з гісторыі хрысціянства. За брызентавым пакрывалам сабор мыюць і чысцяць.

Нямала пабачыў ён за гісторыю не толькі Парыжа, але і Францыі: лютасць стыхіі, самадурства каралёў, бурныя гады рэвалюцый — усё пакінула незабыўны след на яго старажытных сценах. Век матораў таксама пакінуў тут свой памятны аўтограф: паўсантыметра сажы і пылу на скульптурах і насценных малюнках.

Не адразу і не проста былі пачаты работы па рэстаўрацыі гэтага унікальнага твора гатычнага мастацтва. Калі дзяржаўны міністр па справах культуры А. Мальро запытаўся ў галоўнага архітэктара гістарычных помнікаў Францыі Бернара Вітры аб магчымасці рэстаўрацыі Нотр-Дама, дык Вітры не рашаўся адразу даць адказ. Спатрэбілася два гады лабараторных даследаванняў і вопытаў, каб прыйсці да канчатковага вываду: сажу і пыл, што пакрылі сцены, можна раствараць толькі чыстай вадой.

Галоўны архітэктар асабіста правярае якасць вады. У ёй не павінна быць ніякай прымесі шчолаку. Потым пад слабым ціскам вада паступае на рабочую пляцоўку. Для таго, каб змыць паўсантыметра сажы і пылу з адной толькі скульптуры, патрабуецца не менш 10 гадзін. Але і гэта яшчэ не ўсё. Перш чым пачаць мыць, умелыя майстры старанна шпаклююць шчыліны і трэшчыны. Сантыметр за сантыметрам, гадзіна за гадзінай здымаецца плёнка часу, і вачам адкрываюцца выдатнейшыя творы старажытных майстроў.

«Недастаткова глядзець на Нотр-Дам, ім трэба жыць», — гаварыў французскі пісьменнік і дыпламат Поль Кладэль (1868—1955). Сапраўды, тут кожны камень — гэта слова, кожная скульптурная група — фраза, а ўвесь ансамбль у цэлым — расказ гісторыі.

1160 год. Востраў Сітэ. На плошчы менш як 17 гектараў жывуць 25 000 чалавек. На захадзе вострава размяшчаецца каралеўская, а на ўсходзе — духоўная ўлада дзяржавы. Царква пануе над усім. Адна царква на 200 жыхароў! — такі разлік духоўных айцоў. Часопіс «Пары-матч» прыводзіць наступнае параўнанне. Каб на працягу трох сярэдніх стагоддзяў узвесці 24 саборы і 500 вялікіх цэркваў, Францыі спатрэбілася знайсці і ўзнесці ў неба больш камення, чым гэта зрабілі ўсе фараоны старажытнага Егіпта на працягу тысячагоддзяў кіравання. Марыс дэ Сюлі, выбраны ў 1160 годзе кіраўніком царквы на савеце караля Людовіка VII, вырашае пабудаваць сабор, «які сцвярджаў бы сваёй веліччу, прыгажосцю сваёй архітэктуры, сваёй непераўзыдзенасцю панаванне царквы і стаў бы вартым сталіцы каралеўства». Так расказвае летапіс Сабора Парыжскай Багамаці. Царква мела ў тыя часы значныя прыбыткі, але іх не хапала. Тады святыя айцы знаходзяць новыя спосабы выманьвання грошай з паствы: шырока выкарыстоўваецца паказ мошчаў, продаж індульгенцый і шматлікія царкоўныя штрафы.

1161 і 1162 гады ідуць на падрыхтоўку будаўніцтва. У 1163 годзе быў закладзены першы камень сабора. Вынаходлівасць майстроў абганяе час, ствараюцца пад'ёмныя лябёдкі, паваротныя краны і іншыя прыстасаванні. Транспарт— адзін з самых цяжкіх артыкулаў бюджэта. Таму каменні апрацоўваюцца проста ў кар'ерах, і ўжо ў выглядзе «паўфабрыкатаў» дастаўляюцца на будаўнічую пляцоўку. Многа сіл народа пайшло на гэта будаўніцтва. Пры перавозцы камення і пяску людзі часта самі ўпрагаліся ў павозкі, таму што не хапала валоў і коней.

У 1177 годзе завяршаецца будаўніцтва кліра. У 1196 годзе — нефа, унутранай часткі храма. У 1245 годзе — вежаў, і толькі ў 1320 годзе, г. зн. праз 157 гадоў, заканчваецца будаўніцтва апошняга прыдзелу. 130 метраў даўжыні, 108 — шырыні, 35 метраў вышыні і скляпенняў і 69 па вяршынях вежаў — такім убачылі людзі закончаны сабор. Толькі нямногія з 1200 скульптур і насценных малюнкаў данеслі да нашых часоў імёны іх стваральнікаў.

У XVII стагоддзі Людовік XIV знявечыў клір, загадаўшы зламаць частку яго паўкруглай агароджы для будаўніцтва ахвярніка. Пры Людовіку XV рушыцца званіца. Былі занядбаны помнікі старажытнасці Францыі ў XIX стагоддзі пасля перыяду рэстаўрацыі Бурбонаў. Віктор Гюго і іншыя французскія рамантыкі прыклалі многа намаганняў, каб выратаваць Нотр-Дам. У 1834 годзе на пасаду галоўнага інспектара гістарычных помнікаў і нацыянальных старажытнасцей быў прызначаны вядомы французскі пісьменнік Праспер Мерыме (1803—1870). Яму трэба было кіраваць пошукамі, аховай і рэстаўрацыяй каштоўных помнікаў, створаных Францыяй на працягу стагоддзяў.

У 1840 годзе П. Мерыме даручае рэстаўрацыю сабора вядомаму архітэктару і археолагу Эжэн-Эманюэлю Віёле ле Дзюку. З тых часоў прайшло амаль 130 гадоў. Нотр-Дам быў сведкам і войнаў, і рэвалюцый, і стыхійных бедстваў, якія абрынуліся на Францыю. І вось зараз вядуцца работы, каб зноў вярнуць яму маладосць.

З наступленнем халодных дзён у Парыжы работы на саборы прыпынены. Замёрзлая вада можа пашкодзіць статуі і насценныя роспісы. Але з прыходам вясны рэстаўратары зноў возьмуцца за справу, і хутка «абмалоджаны» Нотр-Дам скіне свае рыштаванні і пакрывалы, каб прадстаць перад вачыма парыжан у сваёй непаўторнай велічы і бляску.

Ю. БАБАЯНЦ.
(ТАСС).

Парыж.

ФІЛАТЭЛІСТЫ... І НАТО

Дырэкцыя Нідэрландскай пошты нечакана праявіла «клопаты» аб філатэлістах. Яна аб'явіла, што з 17 сакавіка па 13 красавіка для гашэння паштовых марак будзе выкарыстоўвацца асаблівы, «юбілейны» штэмпель з надпісам «20 гадоў НАТО».

Хоць у Галандыі калекцыяніраванне марак шырока распаўсюджана, філатэлісты не праявілі ў сувязі з задумай дырэкцыі пошты ніякага энтузіязму. Больш таго, адзін з відных грамадскіх дзеячоў краіны Ван дэр Спек, выступаючы нядаўна на пасяджэнні парламента, запатрабаваў, каб намеснік прэм'ер-міністра Бакер забараніў уводзіць новы паштовы штэмпель. «Пошта, — заявіў Ван дэр Спек, — дзяржаўная ўстанова, і яна не павінна займацца прапагандай НАТО!»

Галандскія ўлады не ўпершыню спрабуюць прапагандаваць НАТО з дапамогай паштовых марак. Залетась, напрыклад, яны ўвялі для гашэння паштовых марак спецыяльны штэмпель, прысвечаны «музычнаму параду» НАТО, які штогод праводзіцца ў краіне. Паштовыя чыноўнікі пачалі ставіць новы штэмпель на пісьмах. Але чым больш яны штампавалі, тым больш скаргаў сыпалася ў дырэкцыю пошты. Многія грамадзяне рашуча пратэставалі супраць таго, каб іх прыватная перапіска выкарыстоўвалася для прапаганды НАТО. Дайшло да таго, што пытанне аб новым паштовым штэмпелі стала, як і цяпер, прадметам абмеркавання ў парламенце. Бакер заявіў тады: «Людзі, якія пярэчаць супраць таго, каб на іх пісьмах стаяла слова «НАТО», могуць здаць пісьмо ў акенца паштовай канторы і папрасіць, каб на яго паставілі звычайную пячатку». Тысячы галандцаў так і зрабілі, і задума з паштовым штэмпелем, прысвечаным НАТО, праваліласа. Несумненна, правалíцца яна і на гэты раз.

ТАСС.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

28 сакавіка

Першая праграма. 10-05 — тэлевізійныя навіны (М). 10-15 — для малодшых школьнікаў. «Свеціць зорачка» (М). 10-45 — «Жаваранак». Музычная праграма (М). 11-30 — «З прыгодай на «ты». Прэм'ера тэлевізійнага шматсерыйнага мастацкага фільма (Польшча). Трэцяя і чацвёртая серыі (М). 12-00 — М. Гоголь. «Рэвізор». Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага Малога тэатра (М). 16-15 — праграма перадач. 16-20 — школьная фільматэка. «Леў Талстой». Дакументальны фільм. 17-00 — «Панарама навін». 17-20 — «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. Год 1954-ы». 18-00 — «Навука, эканоміка, практыка». Тэлевізійная сельскагаспадарчая школа. «Гатунак, насенне, ураджай». 18-30 — канцэрт майстроў беларускай эстрады (М). 19-15 — М. Горкі. «Анекдот». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 20-15 — «Эстафета навін» (М). 21-00 — чэмпіянат свету па хакеі з шайбай. СССР — ЧССР. Перадача са Стакгольма. У перапынках — «Толькі факты» (М).

Другая праграма. 16-50 — тэлевізійныя навіны (М). 17-00 — «Радзіма», «Чырвоны сцяг, завіруха...» (М). 17-30 — праграма Якуцкай студыі тэлебачання (М). 19-30 — канцэрт.

29 сакавіка

Першая праграма. 8-25 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Супрамат». 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — тэлевізійныя навіны (М). 10-00 — «Музычная вясёлая праграма» (М). 10-30 — для школьнікаў. «Вялікія фізікі свету». Пётр Лебедзеў. 11-00 — дзелавыя сустрэчы. «Наш гандлёвы сэрвіс». 11-40 — «Музычная шкатулка». 12-00 — для дзяцей. «З прыгодай на «ты». Прэм'ера тэлевізійнага шматсерыйнага мастацкага фільма (Польшча). Пятая і шостая серыі (М). 12-20 — «Навіны дня». Кіначасопіс (М). 12-30 — для дзяцей. «Званочкі». Музычная перадача. 13-10 — «Пра час і пра сябе». Перадача чацвёртая. 14-00 — чэмпіянат свету па хакеі з шайбай. Фінляндыя — Канада. Перадача са Стакгольма. У перапынках — тэлевізійныя навіны (М). 16-15 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 16-45 — «Дарогамі вясны». Рэйд-агляд Беларускага тэлебачання. 17-00 — майстры мастацтваў. «Народная артыстка БССР В. У. Галіна». 18-00 — чэмпіянат свету па хакеі з шайбай. ЗША — Швецыя. Перадача са Стакгольма. У перапынках — тэлевізійныя навіны (М). 20-30 — «Свет сацыялізма» (М). 21-00 — А. Чэхаў. «Сумная гісторыя». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 22-30 — «Вясенні настрой». Эстрадны канцэрт (М).

Другая праграма. 10-30 — «Гаспадарчая рэформа ў дзеянні». Перадача з Ленінграда. 11-00 — «Жыццё танца» (М). 12-00 — для фотааматараў. «Акно, адчыненае ў свет». Кінанарыс. 12-30 — «Веды». Перадача з Сочы. 13-00 — у эфіры — «Маладосць». «Гарызонт». Перадача з Ленінграда. 16-15 — праграма каляровага тэлебачання (М). 18-00 — дзіцячы экран. «Народная скрыня». Мультыплікацыйны фільм. 18-10 — «Кароткія сустрэчы». Мастацкі фільм.

30 сакавіка

Першая праграма. 8-25 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Электратэхніка». 9-00 — «На зарадку станавісь!» (М). 9-30 — «Будзільнік» (М). 10-00 — «Музычны кіёск» (М). 10-30 — «Помнікі архітэктуры». «Аляксандрава Слабада» (М). 11-00 — для дзяцей. «Прывітанні сяброў». Перадача з Сафіі. 11-30 — дзіцячы экран. «Мыйдадзір». Мультыплікацыйны фільм. 11-50 — «Турнір дапытлівых». 12-30 — «Сельская гадзіна». «Вясна крочыць па краіне» (М). 13-30 — «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. Год 1955-ы». 14-10 — за фасадам «свабоднага свету». «Барацьба іспанскага народа супраць фашысцкай дыктатуры». Выступленне каментатара В. Боўша. 14-20 — праграма каляровага тэлебачання. «Хмарная раніца». Мастацкі фільм (М). 16-00 — чэмпіянат свету па хакеі з шайбай. Швецыя — ЧССР. Перадача са Стакгольма. У перапынках — тэлевізійныя навіны (М). 18-15 — праграма каляровага тэлебачання. «Клуб кінападарожнікаў» (М). 19-15 — «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 20-00 — чэмпіянат свету па хакеі з шайбай. СССР — Канада. Перадача са Стакгольма. У перапынках — тэлевізійныя навіны (М). 22-45 — «Спартыўны тыдзень» (М).

Другая праграма. 11-30 — для дзяцей. «Праект «Во́сь-Т». Перадача з Ленінграда. 12-00 — для воінаў Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. «На горнай заставе». Перадача з Ужгарада. 13-30 — у свеце мастацтваў. «Помнікі архітэктуры Будапешта». Перадача з Венгрыі. 14-00 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма (М). 19-30 — канцэрт.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыемнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра кіно і музыкі—3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры, вытворчай эстэтыкі—3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Друкарня выдавецтва «Звязда».
Індэкс 63856. АТ 08581.